

L'esquirollet de Vallibona

AGOST 2017
Nº 10

PORTAVEU DE L'ASSOCIACIÓ CULTURAL "AMICS DE VALLIBONA"

Ja tenim un centre d'interpretació del carboneig

J.Manuel Serret, Esquiroler de l'Any

Tot units per recuperar les carboneres

Inaugurat l'alberg municipal

El bisbe obrí la Porta Santa

La capella de la Comunió es posa guapa per acollir les bigues restaurades

Edita:

Associació Cultural "Amics de Vallibona"

Director:

J. Emili Fonollosa Antolí

Junta Directiva de l'Associació:**President:**

Salvador Oliver Foix

Vicepresident:

J. Emili Fonollosa Antolí

Secretari:

Francisco Jiménez Llaveró

Tresorer:

Vicente Pla Prades

Vocals:

Francisco Vives Pitarch
Juan Serret Meseguer
Francisco Roca Boquera
Juana Meseguer Meseguer
José Vte. Serret Meseguer
Angel Castejón Gómez
Susana Ribes Lluch
Juan Ramón Segura Mestre

Fotografies:

J.Manuel Serret, Col·lectiu Avinsilona, Nel·lo Monfort, Jordi Fonollosa, Virgili Verge i J. Emili Fonollosa.

Disseny capçalera: Joan Callergues

Maquetació: José Carlos Adell Amela

Imprimeix:

A.G. Castell Impresores, S.L. – Vinaròs.

Dipòsit Legal: CS-258-2008

S'autoritza la reproducció, sense fins comercials, dels continguts d'aquesta revista amb l'obligació d'anunciar el seu origen. Esta revista està disponible en format PDF a www.vallibona.net.

Revista gratuïta.

La revista no es fa responsable de les opinions de les col·laboracions.
e-mail: webmaster@vallibona.net

Amb el suport de:

SUMARI

Editorial**Editorial nº 1****Activitats de l'associació****Església****Carbonera i museu del carbó****Alberg municipal****Carreteres****Festes****S. Domingo porta santa****S. Domingo futur alberg****S. Àgueda****Més coses de casa nostra****Col·laboracions especials****Poesies curtes****Poesies**

PROGRAMACIÓ "D'AMICS DE VALLIBONA" AGOST 2017

Divendres 4 d'agost, 20 h.- Presentació i repartiment del número 10 de l'Esquirollet de Vallibona, a les antigues escoles.

Dissabte 5 d'agost, a l'ermita, repartiment dels gojos de Santo Domingo

Diumenge 6 d'agost, durant la missa, repartiment de la làmina del beat maties Cardona

Dilluns 7 d'agost, a Santa Àgueda, repartiment de la làmina de la patrona.

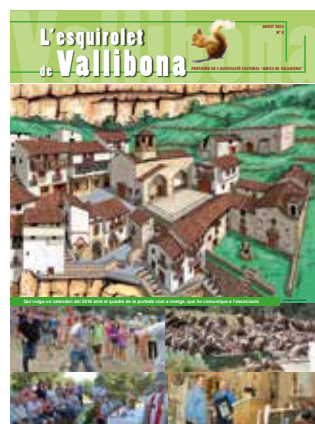
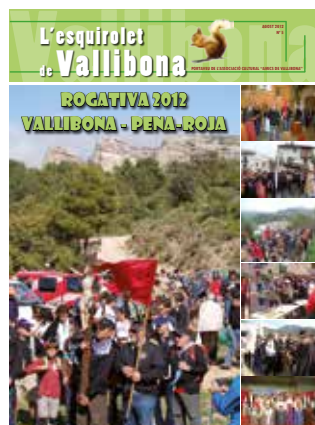
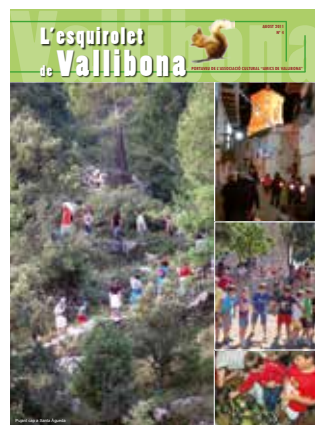
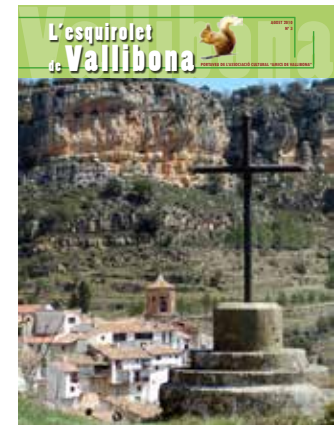
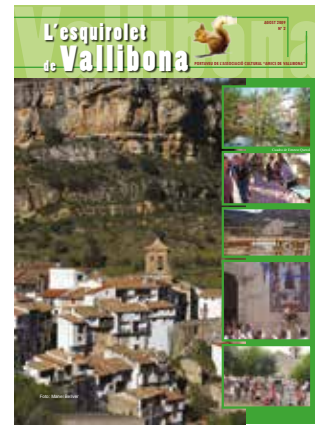
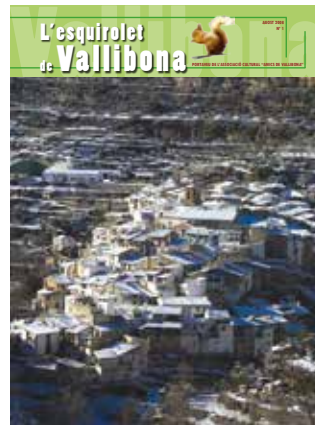
Dilluns 14 d'agost, a les 11 repartiment de melonets per als fanalets de la processó de la nit.

Concurs de façanes engalanades.

Dimarts 15 d'agost, després de la missa major, atorgament de L'Esquirollet de l'any 2017 i repartiment com a novetat de la làmina editada per "Amics de Vallibona" de l'Himne a Vallibona.

Podeu veure la programació de la Comissió de Festes a la nostra web.

DEU ANYS DE REVISTA

Podeu descarregar-vos tots els números de la revista a la secció: LA NOSTRA REVISTA de Vallibona.net

EDITORIAL

En el año 2007 desde la ASOCIACION CULTURAL “AMICS DE VALLIBONA” iniciamos un proyecto ambicioso con la publicación de una revista, cuyo primer número apareció en agosto de 2008 y que con ilusión titulamos “L'ESQUILOTTET DE VALLIBONA”, para que ésta fuese la portavoz de nuestra Asociación y también la de todo el pueblo. Queríamos una publicación que aglutinase el día a día de las actividades de Vallibona, sus costumbres, sus tradiciones y su historia, y a la vez con ello, seguir haciendo historia como portadores actuales de ese testigo que nos obliga moralmente a seguir haciéndola y transmitirla a futuras generaciones. Vallibona es un pueblo activo porque sus gentes, sus instituciones y sus entidades, como la nuestra, lo son y eso hace posible el caminar cultural y social del pueblo.

Han transcurrido 10 años y en este 2017 “L'Esquirollet de Vallibona” nuevamente presente en las casas de los vecinos residentes y los que no lo son pero que cada año regresan a su pueblo de nacimiento o de los descendientes de aquellos. También llegamos a aquellos que sin tener sus raíces en Vallibona han querido formar parte de ese colectivo vecinal que les ha aceptado como tales.

Han pasado 10 años desde el inicio de nuestro proyecto, 10 años de trabajo constante, de investigación, de esfuerzo y sobretodo de ilusión para que, año tras año, la publicación esté presente y sea un referente cultural no solo en Vallibona sino en muchos lugares del territorio, especialmente en aquellos hogares de vallibonenses lejos de su pueblo, y sobretodo que la revista sea un vínculo de unión, de historia, de transmisión de noticias, costumbres y tradiciones.

Como presidente de la Asociación Cultural “Amics de Vallibona” y desde la satisfacción, la responsabilidad y la ilusión de serlo, quiero dar las gracias a todos y cada uno de los que hacen posible que un año más “L'Esquirollet de Vallibona”, después de 10 años, esté presente en muchos lugares siendo ese transmisor de todo lo acontecido en el pueblo, y sobretodo seguir haciendo historia. Un agradecimiento especial a su director, a J.Emili Fonollosa Antolí, sin él, su sacrificio, su trabajo, su constancia y su generosidad no sería posible seguir con ese ambicioso proyecto. Gracias a todos. Deseamos que “L'Esquirollet de Vallibona” siga consolidándose y que sea un referente cultural para muchos lugares de aquí y de allá. Intentaremos seguir haciendo historia.

Felices Fiestas de 2017 y una salutación para todos.
Vallibona, Agosto de 2017
Salvador Oliver Foix
Presidente de la Asociación Cultural “Amics d Vallibona”

Primera editorial

-Iniciamos con la publicación de la revista “L'ESQUIROLET DE VALLIBONA” un nuevo proyecto cultural de la “Asociación Cultural “Amics de Vallibona”, un proyecto que nos gustaría fuese como la primera piedra de una serie de actividades de carácter cultural y tradicional que nuestra Asociación realiza de cara a la vida de nuestro pueblo, Vallibona. Justamente a mí, como presidente de la Asociación, me corresponde firmar esta salutación como inicio de este nuevo proyecto, aunque afortunadamente para mí y para todos, existen otras personas que están dedicando, con muchísima ilusión, su trabajo y esfuerzo para que “Amics de Vallibona” permanezca viva y activa. Me estoy refiriendo a todos y cada uno de los miembros de la Junta Directiva de la misma. Sin el esfuerzo y dedicación de todos y cada uno de ellos nada sería posible, sin olvidarnos, por supuesto, de todos los socios que integran la Asociación, aquellos que en su día creyeron en el proyecto y también, afortunadamente, para los que cada día van integrándose como socios, lo que nos demuestra que andamos por buen camino. Quiero recordar también a todos aquellos que nos han precedido en este quehacer ilusionante y en especial a las personas que tuvieron la feliz idea de constituir nuestra Asociación, aglutinando las inquietudes de mucha gente, incluso estando lejos de su Vallibona querida, haciendo posible que la cultura, las tradiciones y un montón de iniciativas miren hacia el futuro sin olvidarnos de las raíces de donde venimos y quienes somos, dando a conocer y manteniendo vivos los lazos de unión de todos los nacidos, vecinos y residentes del “poble” de Vallibona. Personalmente pienso que nadie se siente extraño en Vallibona, ni nadie se siente forastero –aunque lo sea- en este precioso pueblo, para unos cuna de su nacimiento, y para otros, como yo, elegido como lugar de descanso, tranquilidad y remanso de paz. Todo ello es posible gracias a sus gentes que saben acoger al que llega y, como no, saben mantener su carácter afable y cariñoso tras largos años de trabajo duro en este bello rincón dels Port en que han tenido que combatir constantemente con la naturaleza, las inclemencias, los sacrificios y otras dificultades habidas a la largo y ancho de su historia reciente y que les ha imprimido su carácter y personalidad, pero que, en el fondo, siempre han poseído un corazón y un espíritu feliz, prueba de ellos son aquellos que aquí permanecen y también aquellos que marcharon pero que nunca pierden el contacto con el pueblo, y que, incluso, al final de sus vidas, en la mayoría de los casos, han querido que Vallibona atesorase para siempre sus cenizas. El carácter de la gente de Vallibona, entre otras cosas, hace que este sea un lugar de encanto y de belleza inigualable. Y sobretodo de que, los que no seamos de aquí, nos sintamos a gusto y en paz. Ese es el verdadero secreto cautivador que posee Vallibona. Gracias a todos por que eso sea posible y una realidad constante. Decía al principio que iniciamos, con ilusión, el proyecto de esta revista con éste primer número que, por supuesto, no queremos que sea el último; que tenga su continuidad, por lo menos, una vez al año y en fiestas, cuando Vallibona aglutina a sus gentes de dentro y de fuera. Queremos estar presentes en todas y cada una de las casas; en todos y cada uno de sus vecinos, en todos y cada uno de nuestros socios, y también, porqué no, ser los portadores de noticias, historias, fotografías, recuerdos y otros relatos para que los que están lejos de aquí se sientan, a poder ser, mucho más cerca. Queremos hacer historia para que ésta, a través de la revista, se transmita de generación en generación. Por último agradecer a todos y cada uno de los que han colaborado para que hoy, estimado lector, tengas entre tus manos el inicio de este nuevo proyecto, esta nueva ilusión de “Amics de Vallibona”. Como no, agradecer también a la Comisión de Fiestas por su trabajo de todo un año, de todo su esfuerzo, de todos sus sinsabores, sacrificios y constancia para que, junto con el Ayuntamiento, Vallibona goce de unos días de fiesta; de conseguir que seamos felices y podamos reír juntos y manifestar nuestra alegría sincera, y que durante unos días de este ansiado y –esperemos- caluroso agosto podamos izar todos juntos la bandera de ¡¡FESTA MAJOR!!.. Felicidades a todos y gracias por todo.

ACTIVITATS D'AMICS DE VALLIBONA

per Emili Fonollosa

ESQUIROLET NÚMERO 9

Les activitats de la nostra associació durant l'estiu ja és una tradició que s' inicien amb la presentació del nou número de la revista "L'esquirollet de Vallibona". Aquesta vegada ja era el número 9 i l'acte es va tornar a fer al local de l' antiga presó, amb assistència entre altres de l'alcalde de la localitat Juan José Palomo. El president de l'associació Salvador Oliver, abans de què el coordinador de la revista intervinguera, va voler destacar especialment que aquest número 9 s'havia fet per primera vegada totalment a colors, des de la pàgina 1 fins

a la 32, quan fins ara només es feien les portades i les dues pàgines centrals.

El coordinador, va remarcar en primer lloc la col·laboració habitual de diverses persones que sempre aporten el seu gran de sorra, desinteressada com tot el que es fa per a aquesta revista. A més, agraïment especial per a la Diputació Provincial, sense la qual la revista no seria possible. Com a tema destacat del número 9, estava l'aniversari de S.Domingo i la fi de la seua restauració, per això la foto principal de la portada i diverses pàgines interiors hi estaven dedicades.

La presentació es va acabar amb el repartiment, gratuït com sempre, d'un exemplar de la revista a cada assistent. Oliver a més va voler anunciar algunes de les activitats preparades per "Amics de Vallibona" per als següents dies. Els integrants d' l'associació van anar repartint la revista més tard i en dies posterior entre els socis i també no socis qui no pogueren assistir a la presentació. Alhora que es presentava la revista, es penjava en format digital a la web de l'associació, descarregable en format pdf.

HIMNE I GOJOS

Al dia següent, es va fer la romeria a Sant Domingo, tan especial en aquest passat 2016 pel 800 aniversari de l'aprovació

pontifica de l'Ordre de Predicadors Dominics i per l'acabament de la restauració de l'ermitori. Es per això que l'associació va voler fer una edició especial de l'Himne a Sant Domingo patró de Vallibona, que es va repartir entre tots els fidels. A més de la lletra, composta per mossèn Blai Boix el 1900, també estava la partitura de la música creada pel beat mossèn Josep M.Peris. a l'altra banda del full, estaven també els gojos al patró, en edició especial per aquest aniversari. També l'associació va estar al costat del bisbe i dels alcaldes de la comarca que van estar presents en aquesta celebració, tant durant els actes litúrgics com en el dinar d'afalagament que oferí l'Ajuntament.

"Amics de Vallibona" per altra banda tampoc no va faltar a la romeria de Santa Àgueda. Així, va col·laborar en la preparació de l'esmorzar amb què sempre obsequia als romeus el concessionari Citroën (Grupo Castejón) de Vinaròs i va repartir entre els presents a la missa els gojos de la patrona vallibonenca. En la missa del beat Maties Cardona també es repartiren els gojos per part de la nostra associació.

CONCURSOS DE FANALETES I DE BALCONS

El dia de la vespra de la Mare de Déu d'Agost, participació important com sempre d'"Amics de Vallibona". A mig matí es van anar repartint als xiquets i xiquetes del poble els melons

de moro amb els quals confeccionar els tradicionals fanalets de cara a la processó de les torxes. "Amics de Vallibona" comprà un total de 80 melons i no se'n quedà cap sense repartir.

Les torxes que repartí la parròquia i els fanalets, amb els ciris encesos dins, donaren eixa acostumada solemnitat a la processó que es va fer pel recorregut habitual. Durant la processó, diversos balcons estaven engalanats; de nou vam organitzar el concurs que en aquesta vegada va ser guanyat per Ramoncita Jovaní Bono.

A la guanyadora se li lliurà en acabar la processó, el corresponent pergami emmarcat. Com que el concurs de fanalets

no tenia primer guanyador, per a tots els que participaren l'associació els va donar una bossa de llepolies i també n'hi hagué per a reines, dames i festers.

J. MANUEL SERRET, ESQUIROLET 2016

El dia de la Mare de Déu, per seguir el costum i aprofitar un acte tan solemne de la missa major d'eixe dia tan important per a l'Església, vam fer el lliurament de la distinció de l'Esquirollet de l'any 2016. Josep Manuel Serret Jovaní va

rebre amb orgull i emoció aquesta distinció. "Amics de Vallibona" volia així reconèixer la seua gran estima per Vallibona, que reflecteix cada dia ficant fotografies per les xarxes socials, accessibles des de tot el món i els seus gran coneixements del terme vallibonenc, sent sens dubte un dels qui més l'han recorregut i el coneixen pam a pam. La revista de l'associació va dedicar-li un reportatge en el seu número 8. Manuel va rebre de mans del nostre president Salvador Oliver, el pergami emmarcat que l'acreditava com a Esquirollet 2016. L'alcalde Juanjo Palomo va parlar dient entre altres

coses que era un just reconeixement i també va voler destacar la tasca que desenvolupen les associacions culturals de la localitat.

Per altra banda, de nou un bon nombre de balcons del nostre poble durant les festes lluïren les banderoles de colors que va confeccionar l'associació anys enrere.

PÀGINA WEB

Durant el mes d'agost ja es van anar penjant vídeos i fotos de les activitats festives d'eixe mes a la nostra pàgina web, www.vallibona.net la qual es podia actualitzar des de Vallibona gràcies al suport tècnic de l'Ajuntament. A la pàgina web es poden descarregar en format pdf tots els números de "L'Esquirollet". A més, es poden veure tots els continguts inclosos des que es va crear el 1999 ja que no se'n lleva cap, tot i ocupar cada vegada més espai, gràcies a la gentilesa de l'empresa informàtica Sigev.

L'associació col·labora en la conservació del patrimoni de l'església, com el coixinet de la Mare de Déu del segle XVI.

LA SOSTRADA MEDIEVAL I LA CAPELLA DE LA COMUNIÓ

Emili Fonollosa

Les bigues de fusta decorades de la coberta mudèjar de l'església parroquial de l'Assumpció han tornat a Vallibona, després de ser restaurades i s'acaben de col·locar a la rejuvenida capella de la comunió per ser conservades allí i poder ser visitades.

En aquest passat juliol, els operaris de l'empresa Construccions Artola, que ha fet les obres de la capella han procedit, sota la supervisió de tècnics de patrimoni de la Conselleria, a col·locar a les seues parets les diferents peces de fusta que han recuperat la decoració original, després d'haver passat pels tallers de l'Institut Valencià de Conservació i Restauració (IVACOR).

Uns dies abans, concretament el 6 de juliol, arribaren en un transport especial a Vallibona tots aquests cabirons de fusta que s'havien tret de la sostrada medieval, on encara se'n conserven d'altres també amb decoracions.

Aquestes bigues són un dels exemples més valuosos a la Comunitat Valenciana, quedaran de forma permanent a la Capella de la Comunió de l'església, la qual, ha sigut restaurada per aquest motiu.

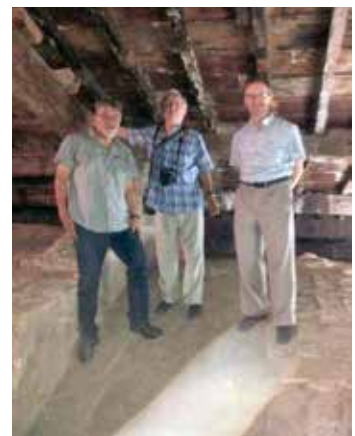
Aquestes decoracions recuperades han despertat tan interès que durant l'arribada de les bigues, va estar present, vingut des de Barcelona l'arquitecte Carles Brull, el qual està redactant el projecte de restauració de la façana del naixement de la Sagrada Família i també ha estat el responsable de la restauració del castell de Miravet i de la cartoixa d'Scala Dei. Brull. Va estar amb l'arquitecte de la Conselleria de Cultura, responsable de Patrimoni, Arturo Zaragoza.

Recentment, també va acudir a Vallibona per observar l'evolució de les obres de la capella i l'estat de l'artesonat que encara roman al lloc original Joan Fuguet, màxima autoritat acadèmica de Catalunya en temes medievals, especialment de bigues decorades. Va estar acompanyat també per Zaragoza i per i l'ecònom del bisbat de Tortosa. Victor Cardona i és que el bisbat avança el pressupost necessari per a les referides obres.

EL MILLOR SOSTRE MEDIEVAL VALENCIÀ

L'església medieval de Vallibona està formada per una àmplia nau amb arcs diafragma de pedra i una coberta de fusta pintada. Al segle XVIII aquesta església va quedar oculta a l'interior per un valuós recobriments voltat barroc decorat amb esgrafiats. L'edifici està declarat Bé d'Interès Cultural, BIC. La dificultat i el perill que comporta l'accés al sostre pintat ha fet que aquest, únicament fos conegut per un nombre reduït d'experts. Els sostres pintats medievals de l'antic regne de València formen un capítol artístic tan desconegut com interessant. Aquest episodi apareix com l'afortunada conjunció d'antigues tradicions mediterrànies i andalusines amb la nova figuració de l'Europa cristiana. La rigorosa geometria i el secular decòrum de la tradició li presta als sostres una sumptuositat i un rigor notables. La figuració els dota d'un sorprenent i innovador repertori d'imatges. Aquest episodi va néixer a la segona meitat del segle XIII, després de la conquesta cristiana, amb inusitada força i originalitat.

El sostre medieval de l'església de Vallibona, construït en els primers anys del segle XIV, és el més ric en imatges dels valencians i la millor síntesi de tradicions andalusines i europees. Actualment es troba en procés de restauració i de posada en valor. El treball conjunt del bisbat de Tortosa, de l'ajuntament de Vallibona i de la Generalitat Valenciana han permès restaurar part de la coberta i adequar l'antiga capella de la comunió com exposició de les taules pintades i centre d'interpretació del conjunt. El

Bisbat ha restaurat i adequat la capella, la Direcció General de Patrimoni cultural va realitzar obres a la coberta i l'Institut Valencià de conservació i restauració IVACOR, ha restaurat les taules que s'exposen. Tot i que és molta la tasca per recórrer aquest és un bon punt de partença. Les taules restaurades mostren temes decoratius com el d'un cavaller amb un escut amb la mitja lluna, una riquíssima heràldica, curiosíssimes representacions de dimonis i d'aus, una dona nua amb un gerro o ampolla (potser representació de caràcter moralitzant de la dona que perd la dignitat, Eclesiàstic, 26), escenes mitològiques de difícil interpretació, i inscripcions cúfiques o llatines piadoses (Ecce homo ..., Ave Gratia ...). Amb tot, algunes de les més interessants són únicament pintures de roleus vegetals, o temes geomètrics, d'excel·lent execució.

Les obres realitzades fins ara es donaran a conèixer el proper dia 13 d'agost de 2017, a la mateixa església parroquial amb motiu de la celebració de la festa de Ntra. Sra. de l'Assumpció, patrona de la localitat. Començarà la jornada a les 11,30h amb una Missa presidida per Mons. Enrique Benavent, Bisbe de Tortosa. Acte seguit el sr. Arturo Zaragoza, inspector de Patrimoni de la Generalitat Valenciana, explicarà i presentarà la tasca realitzada en l'exposició que s'obrirà al públic.

LA CARBONERA I EL MUSEU DEL CARBÓ

VALLIBONA RETROCEDE EN EL TIEMPO RECUPERANDO SIMBÓLICAMENTE LA ELABORACIÓN DE CARBÓN VEGETAL Y CREANDO UN MUSEO

Emili Fonollosa

Vallibona quiso retroceder en el tiempo, situándose en la época en que buena parte de la economía dependía de la elaboración del carbón vegetal en esta pequeña población de Els Ports, donde residen a diario poco más de 40 personas, pero que llegó a tener 1.700 habitantes.

En las pasadas pascuas, medio centenar de personas participaron activamente en la construcción de una "carbonera", a imagen y semejanza de como se hacía antaño. Los trabajos estuvieron dirigidos por los que en su vida laboral vivieron de la elaboración de este carbón. Ellos fueron explicando todos los pasos a seguir mientras los jóvenes mejor preparados físicamente la iban construyendo.

sicamente la iban construyendo.

En esta primera carbonera del siglo XXI se usaron unos 1.500 kilos de carrasca. Se le prendió fuego a las 12 del mediodía y el lento proceso de combustión finalizó al celebrarse por primera vez la "festa del Carbó".

Una vez la carbonera estuvo montada, se colocaron sobre ella ramas y hojarasca para que, al cubrirla de tierra, se evitara que ésta se mezclara con la leña, lo que dificultaría la cocción. Alrededor de la carbonera se levantó toda una hilera de piedras para aguantar la leña y la tierra. El fuego fue consumiendo día a día lentamente los troncos cubiertos de tierra.

Los carboneros estuvieron vigilando, en turnos de día y noche, para que no se hiciera ningún boquete, ya que esto haría que no se quemara bien y se obtendría ceniza en lugar de carbón. Uno de los momentos que más llamaba la atención cuando antaño se hacían carboneras era cuando se hacía

necesario "darle de comer", pues se tenía que destapar su boca para ir añadiendo leña para que tomara más fuerza. El alcalde Juanjo Palomo avanzaba que el carbón obtenido será subastado para costear gastos de la fiesta de Sant Antoni. El Ayuntamiento de Vallibona, con la colaboración de diversos colectivos, logró una completa programación en torno a la inauguración del museo y la construcción de la carbonera. Así, hubo la inauguración de la ampliación del sendero botánico, la proyección de una película sobre carboneros, el almuerzo típico de carboneros, la exhibición de *gossos d'atura* de Juli Bayot, talleres infantiles, comida tradicional, mesa redonda con carboneros de Vallibona y Alfonteguilla y un concierto de música tradicional con un dúo de cuerda.

MUSEO DEL CARBÓN

La gente joven que acude a Vallibona y todo tipo de visitantes tiene la oportunidad de conocer la ruda forma de ganarse la vida que tenían estos carboneros, que aprovechaban entre montañas, pinares y barrancos, los abundantes encinares que se les servían para elaborar su "modus vivendi". El Ayuntamiento vallibonense, que dirige Juanjo Palomo, ha creado un museo dedicado al antiguo oficio de los carboneros, cuya inauguración se acompañó con la carbonera montada junto al pabellón polideportivo.

Las dos plantas del edificio que acogió la prisión medieval, que fue rehabilitado como centro cultural el año pasado, se han convertido en el "centre d'Interpretació del Carboneig a la Vall del Cervol" que recoge la historia de la población en todo lo relacionado con este oficio que tanto marcó a muchos

vallibonenses.

En el museo, que se inauguró la pasada Semana Santa, se podrá ver en la sala de proyecciones un documental en el que vecinos vallibonenses hablan sobre la vida de los carboneros. En este espacio se pueden ver las herramientas que se utilizaban entonces y paneles explicativos y se pretende

que sea el centro de rutas que permitirán visitar restos de carboneras y lugares frecuentados por los que practicaban este oficio. Servirá la instalación también para difundir la evolución de los bosques de la zona y la importancia de estos en la obtención de materias primas y combustibles y el papel que han jugado en la economía de los habitantes del interior de la provincia.

La idea era inaugurar este museo monográfico ya el verano anterior, pero una carbonera es un punto de fuego por lo que no era prudente hacerla en momentos de tantos riegos de incendios forestales.

Algunas carboneras llegaban a quemar más de cuatro toneladas de leña, de lo que podrían salir unos mil kilos de carbón. En la década de los 60 del siglo pasado la introducción de nuevas fuentes de energía fue apartando la elaboración de carbón vegetal lo cual contribuyó a una progresiva despoblación del municipio. En el año 1996 ya se hizo en Vallibona una demostración de lo que era una carbonera, desde entonces no se había repetido esta experiencia. Jaume Meseguer Jovaní, Vicent Serret Meseguer, Alejandro Segura Pla, Juan Domingo Segura Cardona y Manuel Benito Segura fueron los carboneros de esa demostración hace 21 años. El propio hostel restaurante de Vallibona lleva el nombre de La Carbonera.

ALBERG MUNICIPAL LA VALL DEL CERVOL

LA TINENÇA DE BENIFASSÀ AMPLIA SU OFERTA DE ALOJAMIENTO

Emili Fonollosa

La Tinença de Benifassà cuenta con otro lugar donde pernoctar para los visitantes de este parque natural del norte de la provincia de Castellón.

El Ayuntamiento de Vallibona abrió el pasado mes de abril, coincidiendo con las fiestas de Semana Santa, un albergue municipal en el antiguo edificio de la Cooperativa, uno de los más grandes del municipio y cuya rehabilitación ha sido un proceso prolongado durante más de ocho años, desde que se iniciaran los trámites para que pasara a ser patrimonio municipal.

El Domingo de Pascua los centenares de visitantes que acudieron a Vallibona para pasar estas vacaciones tuvieron las puertas abiertas para visitar el rehabilitado edificio y ya antes de acabar ese abril acogió a los primeros huéspedes.

El albergue es gestionado por el personal del Ayuntamiento y tiene una capacidad para 18 personas. Se intentará que siempre sea ocupado por grupos amplios para que el mantenimiento, como la calefacción, sea más rentable, de ahí que posiblemente haya un mínimo de ocupantes para que pueda usarse, como señalaba el alcalde vallibonense Juanjo Palomo.

“Hemos contado con diversas subvenciones, como Diputación

o la Agencia Valenciana de la Energía que ha aportado la calefacción, que va con caldera central combinada por placas solares térmicas e incluso con un sistema convencional eléctrico” destacaba Palomo. En la planta baja, están la cocina, el comedor y la sala de estar; en la primera planta hay literas y dos camas individuales y en el altillo, “la truna”, donde una tarima puede dar cobijo hasta diez personas. En cada planta, hay aseos. Palomo recordaba lo costoso que ha sido culminar este proyecto, “el edificio era de todos los socios de la cooperativa, por lo que debieron ceder uno a uno la titularidad al ayuntamiento, después comenzamos por fases primero la restauración y después el equipamiento”. Las obras han sido comple-

jas porque el edificio estaba en muy mal estado estructural, “fue necesario consolidarlo y después, con subvenciones y pidiendo aquí y allá, se ha podido culminar”.

La apertura del albergue podía haberse hecho ya el otoño pasado, pero al lograrse nuevos fondos para la rehabilitación, se pospuso para que cuando fuera ya útil estuviera en las mejores condiciones posibles.

Este edificio cuenta con varias plantas y fachada a dos calles. Desde el primer momento, el ayuntamiento vallibonense pensó en darle una utilidad turística cultural. En su día Vallibona contó con varias casas de turismo rural, pero ahora la oferta turística en este sentido ha desaparecido. “Aparecieron muchas casas rurales pero después nos quedamos sin ninguna a pesar del atractivo que tiene esta población, por eso apostamos por crear un albergue” decía Palomo.

De esta manera, esta población enclavada en pleno corazón de la Tinença de Benifassà ve incrementada de forma notable su oferta turística, que en el casco urbano se limitaba en estos momentos a un hostel restaurante.

CARRETERES PER ARREGLAR

LA REMODELACIÓN DE LA N-232 INCLUIRÁ UNA ROTONDA PARA ACCEDER A LA CARRETERA DE VALLIBONA

E.F.

El ministro de Fomento, Íñigo de la Serna, asistió este pasado mes de junio al acto de colocación de la primera piedra de las obras de "Acondicionamiento del Puerto del Querol. N-232, p.p.k.k. 46+300 al 54+900. Tramo: Barranco de La Bota – Masía de La Torreta", en la provincia de Castellón, que han sido adjudicadas por un presupuesto de 39,89 millones de euros de euros y que incluyen una rotonda y pasos a distinto nivel para enlazar con la carretera de Vallibona.

El Puerto del Querol, en la carretera N-232, es la principal vía de comunicación entre las comarcas castellonenses del Maestrazgo y de Els Ports y la aragonesa del Bajo Aragón. Esta carretera, en el tramo entre el Barranco de la Bota y la Masía de la Torreta, dispone de una plataforma de sección estricta, en torno a los 6-7 m, sin arcenes, y presenta un gran número de curvas de radio reducido. El segmento más problemático se presenta en la subida del Puerto del Querol, ya que a los factores anteriores se unen la pronunciada inclinación de la rasante (que llega a superar puntualmente del 10%) y, en ocasiones, las desfavorables condiciones de vialidad en invierno, al situarse en una zona con cotas en el entorno de los 1.000 m sobre el nivel del mar. Las obras prevén la construcción de una carretera de nuevo trazado con el objetivo de mejorar la capacidad, funcionalidad y seguridad vial de la carretera actual y disminuir los tiempos de recorrido. Estas obras se sumarán a las cercanas que el Ministerio de Fomento está ejecutando actualmente en Teruel para mejorar la carretera N-232 entre el límite provincial con Castellón y la intersección a Ráfales, con objetivos similares. Características técnicas

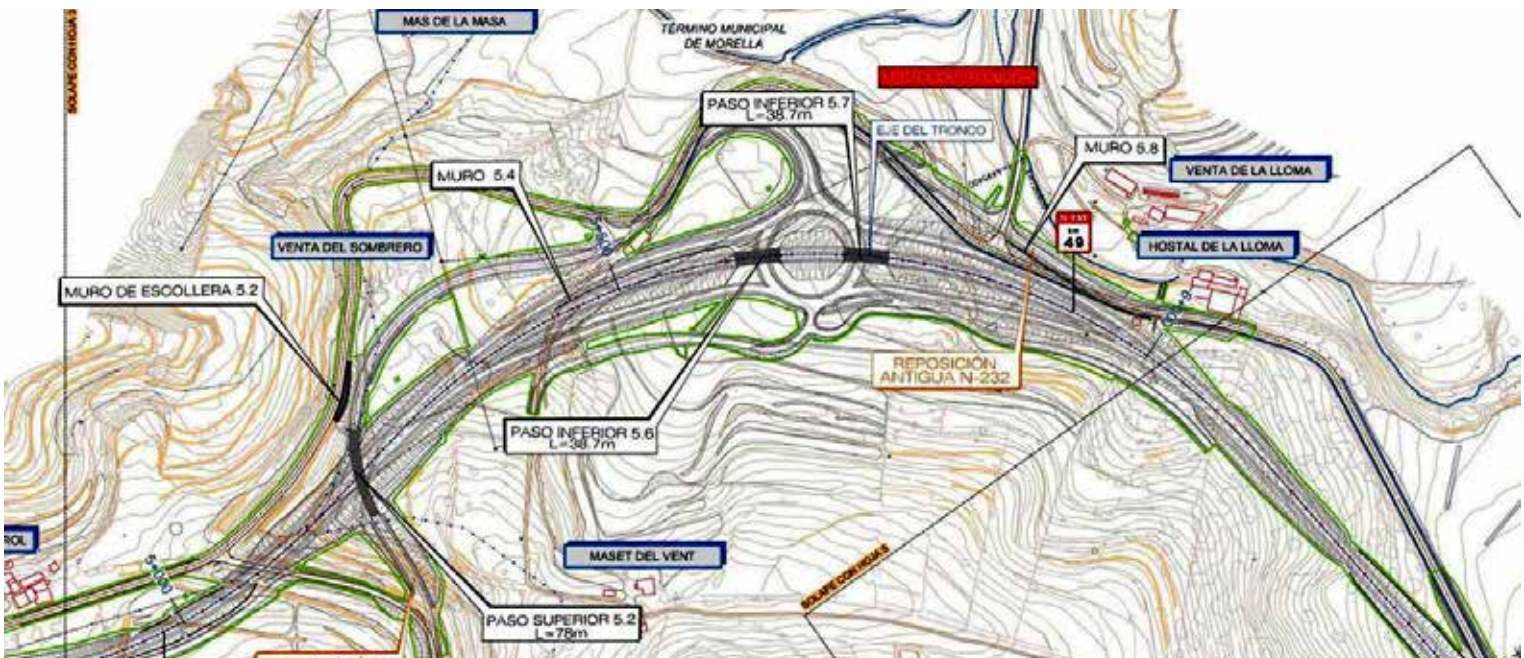
El trazado, de 7,75 km de longitud, discurre en las proximidades del corredor ocupado actualmente por la N-232, en el tramo comprendido entre los kilómetros 46,3 y 54,9, cruzando los montes de Vallivana (Puerto del Querol), desarrollándose

íntegramente por el término municipal de Morella. La nueva carretera contará con una calzada 2 a 3 carriles (1 carril por sentido más un carril adicional en rampa para vehículos lentos en el ascenso al puerto del Querol), arcenes de 1,5 m y bermas de 1,0 m en desmonte y 1,3 m en terraplén. Se proyecta un único enlace, el enlace de Vallibona, que conectará con la antigua nacional (que funcionará como vía de servicio) y con la carretera autonómica CV-111. El número total de estructuras proyectadas es de catorce, de las cuales hay nueve viaductos (destaca el viaducto del Barranco de la Bota, con 432 m de longitud), un paso superior, dos pasos inferiores, un falso túnel de 42,5 m de longitud y un paso de fauna. También se proyecta el túnel de Querol, de 195 m de longitud.

Integración ambiental

Para garantizar la integración ambiental de la obra destacan medidas como: • Adaptación de estructuras, túneles y obras de drenaje al paso de fauna, y construcción de un paso inferior específico. • Integración paisajística: Construcción de muros ecológicos, realización de plantaciones en taludes, etc. • Instalación de 250 m de pantalla acústica fonoabsorbente. • Control ambiental de todos los movimientos de tierras. • Transformación de parte de la antigua carretera N-232 en camino rural. Las medidas de integración ambiental suponen aproximadamente un 15 % del presupuesto de las obras.

Accés a la carretera de Vallibona per la nova N-232

El ministro estuvo acompañado por la Consejera de Vivienda, Obras Públicas y Vertebración del Territorio, María José Salvador, el alcalde de Morella, Rhamsés Ripollés, y el Presidente de la Diputación de Castellón, Javier Moliner, entre otras autoridades.

El alcalde de Morella, Rhamsés Ripollés, destacó que “hoy es un día importante para que la nueva N-232 es una infraestructura muy necesaria que llega con demasiados años de retraso. Desde el ayuntamiento ofrecemos la máxima colaboración y pedimos a todos los actores implicados que los trabajos tengan un ritmo adecuado y continuados hasta la ansiada finalización de la nueva N232”. Rhamsés también ha comentado que “después de completar todos los trámites burocráticos de la ocupación de terrenos para la nueva N-232, y el acto inaugural de hoy queremos que siga avanzando el proyecto y que la carretera Siga una realidad lo pronto posible”.

Desde el ayuntamiento de Morella se trabaja desde el primer día con la UTE adjudicataria de las obras. De hecho, el plenario municipal adjudicó el uso de la antigua casa Forestal de Vallivana a la citada UTE para ubicar en sus instalaciones las oficinas desde donde gestionarán la ejecución de la remodelación de la N-232. Así como se está en coordinación de las ofertas de trabajo del Plan de Empleo Local.

“Es evidente que las comunicaciones generan oportunidades y que el norte de la provincia había sido discriminado respecto al sur. Por eso hoy, con el inicio de estas obras, salvamos esa discriminación”. Con estas palabras el presidente de la Diputación de Castellón, Javier Moliner ha querido poner en valor la trascendencia de las obras del nuevo trazado de la N-232. “El sur tiene autovía por la costa y autovía que conecta los pueblos del interior con el litoral. Por el contrario, el norte ni tenía autovía de la costa ni tenía esa comunicación del interior hacia los pueblos del litoral. Hoy, después de años de reivindicaciones, empezamos a dejar atrás esa circunstancia gracias al compromiso de un Gobierno Central que con el inicio de la ejecución de esta obra demuestra su apuesta por Castellón y su gente”, ha hecho hincapié Moliner.

El corte de la N-232 provocó confusiones y dañó carreteras secundarias

Emili Fonollosa

El corte de la N-232 como consecuencia de la reparación del puente de la Bota, dañado a raíz del accidente de un camión que se precipitó hasta el fondo del barranco, no solamente provocó confusiones entre los conductores que se dirigían a la costa sino que también dañó carreteras secundarias por el paso de vehículos de gran tonelaje.

Los conductores se quejaban por la señalización provisional con la que contaba la vía y eran muchos los que procedentes de la provincia de Teruel optaron por dejar de circular por la N-232 e ir por Tortosa a pesar del aumento considerable en tiempo y distancia en muchos de los desplazamientos.

Los conductores que hacían la ruta Morella-Vinaròs debían dar un rodeo pasando por la localidad de Catí; en esta localidad donde muchos conductores recurrían a preguntar a los vecinos ante la falta de señalización.

El corte de la N-232 dificultó la llegada a Vallibona por este vial, para los que procedían de la costa si no hacían uso de la carretera de Rossell y también había problemas por la entrada por la estrecha carretera desde el puerto de Querol de grandes camiones, que colapsaban el angosto y peligroso vial de acceso al municipio.

El aumento de vehículos que circulaban por esta carretera, estaba contribuyendo a deteriorar su firme, que ya se encuentra en muy mal estado. Así lo decía el alcalde vallibonense Juan José Palomo, quien aprovechó para reivindicar por enésima ocasión la mejora de este que es el principal acceso al municipio.

Varios tráileres se “atreveron” a entrar por la carretera de Vallibona al encontrarse la N-232 bajando desde Morella. A pesar de haber un indicativo prohibiendo el acceso de ca-

miones, varios camiones de gran tonelaje penetraron en la carretera, tal vez por no haber visto la señal de advertencia, copando toda su estrecha amplitud. Se veían en la necesidad de dar marcha atrás al llegar a Vallibona antes la imposibilidad de poder seguir después por la carretera que conduce hasta Rossell, también de anchura reducida y repleta de curvas.

El PSPV recuerda a la Diputación el compromiso de arreglar la carretera de Vallibona

Nota de prensa

El PSPV-PSOE ha presentado una moción en la que solicita al presidente de la Diputación, Javier Moliner, la urgente actuación en la carretera de Vallibona, debido al deplorable estado en la que se encuentra la mayoría de su trazado.

El diputado socialista Santiago Pérez explica que la mejora de este vial “es ya una vieja reivindicación de los vecinos y los alcaldes del municipio y cuyo compromiso de ejecución fue adquirido por la Diputación a finales de la década de los 90, cuando era presidente Carlos Fabra”.

Pérez recuerda que Fabra se comprometió a rehabilitar el vial, a razón de 1 ó 2 kilómetros por año, pero la única actuación se realizó en 2004 sobre 500 metros, y desde entonces apenas se realizan obras de mejora, “sólo se ponen parches y ni tan siquiera se desbroza la cuneta”, asegura el responsable socialista, quien expresa que “el actual presidente de la Diputación es conocedor de la situación, ya que se ha reunido en diversas ocasiones con el alcalde de Vallibona, Juan

FESTES D'AGOST

LA REVISCOLADA COMISSIÓ REVALORITZÀ LES FESTES

Emili Fonollosa

Les festes majors de Vallibona 2016 no van ser unes festes qualsevol perquè després de cinc anys sense haver-hi cap grup de persones que les coordinara voluntàriament, uns quants entusiastes joves van fer-se el valent i decidiren tornar a muntar una comissió.

José Palomo, pero en los casi seis años que ostenta el cargo no ha destinado ningún euro a la mejora de esta carretera, que es el único vial de acceso que existe a la población". El diputado socialista explica que los 16 kilómetros de la CV-111, una carretera de vía estrecha, sufren una fuerte degradación, aunque hay 9 que presentan un estado verdadera-

mente lamentable. Santiago Pérez argumenta que "mientras la Diputación tiene abandonados a los vecinos de Vallibona, los niños tienen que pasar cada día por esta carretera para ir al colegio de Morella, y los vecinos no tienen otra ruta alternativa para desplazarse a su lugar de trabajo, al Hospital de Vinaròs o al centro de salud de Morella, también". En este sentido, Pérez solicita a Javier Moliner que actúe para revertir esta lamentable situación que influye en la vida cotidiana de los vecinos de Vallibona, ya que tiene posibilidades económicas gracias al remanente de Tesorería".

Les vaques creuen la carretera sense mirar i no porten cinturó.

Aquestes reviscolades ganen per participar en l'organització de les festes i que no recaigueren per complet en l'ajuntament, Diputació i entitats culturals es va notar des del primer dia perquè a tothora es va estar pendent de cuidar el mínim detall. Les festes començaren el divendres 5 d'agost a la nit, convidant a tothom a Aigua de València i un pica-pica. Dissabte va ser dia gran amb la celebració de la romeria de Sant Domingo, amb el fonamental afegit del 800 aniversari de l'ordre dels dominics i l'acabament definitiu de la restauració de l'ermitori, la qual cosa va fer que eixe dia l'ermita fora Porta Santa per guanyar el jubileu de la Misericòrdia. Cap a les set del matí la xaranga de Santa Bàrbara, Xino Xano va començar a moure el dia, tocant ben fort pels carrers per tal que tothom es despertara. Cap a les vuit, els més ben preparats físicament marxaren a peu mentre els altres ho van fer després còmodament en cotxes. A l'ermita en arribar les autoritats inclòs el bisbe de Tortosa Enric Benavent es dugueren a terme les paraules protocol·làries abans d'obrir solemnement la Porta Santa. En acabar la celebració religiosa, van arribar les carreres amb els corresponents regals de conills vius per als guanyadors. Es van fer per edats i fins i tot l'alcalde Juanjo Palomo es va animar a córrer, com ja ha fet en altres ocasions.

A migdia es va fer el dinar de germanor per a autoritats i els qui han col·laborat en la restauració de l'ermita i després un dels millors concerts que s'han vist mai a l'església per no dir el millor i és que tant MOMA orquestra com els tenor i barítors de l'Ensemble València i Anna Serret van encisar els nombrosos assistents que omplien l'església, amb un repertori de música de cambra molt variat i entretingut, excel·lentment interpretat.

De nit, arribà un altre dels millors moments de les festes 2016: la proclamació de reines i dames. La Comissió de Festes va cuidar tots els detalls. Amb una xaranga es va anar acudint a casa de cadascuna de les reines i dames infantils i majors per després voltar per bona part del poble. L'acte, ja a l'escenari de l'entoldat de festes va ser conduït per José Miguel Ortí i Víctor Serret. Cada reina i dama pujà amb els seu respectiu acompanyant, van rebre la corresponent banda i també foren afalagades amb regals.

Després del sorteig efectuat a Pasqua, va sortir escollida reina major María Teresa Lores Allepuz, a la qual acompanyà l'alcalde durant la proclamació. Les seues dames eren Sara Soriano Meseguer, Míriam Meseguer Ferreres i Pili Hernández Pla. Pel que fa a la cort infantil, va tenir la sort de ser reina Elsa Segura Michau, mentre que les dametes eren Carla Pitarch Mestre, Nerea Soto Fonollosa i Paula Cinta Alonso Cuartiella. A més, també hi hagué festers, que acompanyaren les dametes, eren Daniel Salazar Giner, festes major; Joel Sospedra Esteller; Andreu Sancho Ferrer i Sergi Lamaña Ortí.

La reina major va voler dir unes paraules valorant especialment la feina de la comissió després d'uns anys sense tenir-ne. L'alcalde també va destacar el mateix, mostrant el seu desig de què cada

estiu torne a haver comissió. A més va ressaltar els valors patrimonials culturals i naturals que té Vallibona però sobretot el caràcter de la seua gent. En acabar començà el ball obert amb un pasdoble per les dames i acompanyants.

Diumenge a la nit se celebrà una "festa trans" on els homes eren dones i a l'inrevés. Dilluns al matí, seguint la tradició, se celebrà la peregrinació a l'ermita de Santa Àgueda. A les vuit i escaig sortí el grup que anà a peu, més nombrós que anys anteriors, ja que passaven del mig centenar. En arribar, el concessionari de Citroen a Vinaròs oferí, com és costum, esmorzar per a tots. La missa, oficiada per mossèn Paco Vives, es va tornar a fer com antany dins l'ermita ja que fora feia molta calor. En acabar, l'alcalde Juanjo Palomo anuncià la restauració de l'ermita gràcies a la Fundació Blasco de Alagón, Conselleria i Diputació.

Eixe dilluns de tarda, vam tenir una de les cites culturals més destacades de les festes. A la terrassa de La Carbonera, plena de gent, el reconegut escriptor i periodista descendent de Forcall Víctor Amela presentà la seua novel·la guanyadora del Premi Ramon Llull "La filla del capità Groc"; Amela parlà especialment d'un dels personatges de la novel·la, el vallibonenc Joan Pitarch. Per altra banda, enguany la sessió de cinema a la fresca ens oferí la pel·lícula "Ahora o nunca".

Dimarts i dimecres van ser els dies escollits per a fer les respectives gimcanes infantil i adulta. De proves n'hi havia per a tots els gustos, des de fregir un ou fins donar de menjar una tallada de meló a un altre, amb els ulls tapats i amb les mans nugades. Els sopar de pa-i-porta d'aquests dies tingueren concursos com el de truites.

El dijous al matí se celebrà la tradicional volta passada per aigua. El dia de l'aigua va traure al carrer sobretot joves que passejaren entre remullada i remullada, amb la música de la xaranga Banana Boom. Les dames i festers obsequiaren els participants esplèndidament amb cocs, "picadetes" i beguda. L'associació de jubilats de Santa Àgueda patrocinà a més l'aperitiu al Vall Més Amunt. De nit hi hagué la tradicional Nit del Pijama.

El divendres 12 d'agost fou el dia escollit per al concurs de paelles i de tarda es va fer bingo, abans del ball de la nit.

Durant la setmana es van anar desenvolupant els campionats de frontó, botifarra, ginyot i bitlles. El lliurament de premis es realitzà durant l'última revetlla popular, en la qual actuà l'orquestra Alabama, repetint el gran èxit que va tenir l'any anterior, gràcies en bona part a la seua cantant. Així mateix, no va faltar el ball del farolet i en finalitzar la nit, xocolatada i

aiguarent per als qui resistiren fins tan tard. Les reines i dames de festes obsequiaren a les "perruqueres" que tan bé les havien preparat per estar ben guapes.

En arribar l'últim dia festiu, a mig matí "Amics de Vallibona" repartí els melonets de moro als qui volien fer-se un fanalet per a la processó de la nit. A migdia es va fer la missa solemne, amb assistència de reines i dames de festes. Després, es va repartir la fideuà popular, de la preparació de la qual es va encarregar amb molt d'encert Carmen i Sento i fou servida per la

Comissió de Festes.

A la nit, des de l'església va arrancar el rosari de les torxes, que amb la imatge de la Mare de Déu i mossèn Paco Vives recorregué amb l'habitual solemnitat els carrers del poble fins tornar al temple. Llavors va donar a conèixer la guanyadora del concurs de balcons engalanats, Ramoncita Jovaní Bono i es repartiren les llepolies entre els participants en el concurs de fanalets de meló de moro, tots dos actes d'"Amics de Vallibona".

Durant totes les festes, l'abeurador instal·lat al pavelló poliesportiu va atendre en tot moment els veïns i visitants que allí trobaren un punt de trobada, tertúlia i refresc.

Tot i que les festes com a tal acabaren el dia 14, per al 15 hi hagué dues cites destacades, com van ser la missa major amb el lliurament de l'"Esquirollet de l'any" en acabar i el tradicional sopar per als jubilats, patrocinat per l'associació de jubilats Santa Àgueda i la Comissió de Festes 2016. La missa major es va acabar amb l'ofrena floral a la Mare de Déu de la Font, de Pena-Roja de Tastavins i l'enlairament de globus. A més, la rondalla de Vallibona cantà l'Himne a Vallibona davant el retaule de la patrona penarroquina i al perxi de l'església oferí una actuació amb diverses peces.

SANTO DOMINGO, FUTUR CENTRE TURÍSTIC

LA TINENÇA DE BENIFASSÀ FOMENTARÀ LAS ACTIVIDADES MEDIOAMBIENTALES

Emili Fonollosa

En pleno corazón de la Tinença de Benifassà, junto al río Cervol, entre las poblaciones de Rossell y Vallibona, se podrá comer, descansar, dormir y participar en actividades medioambientales, gracias al hostel rural en que va a convertirse la hospedería de la ermita de Santo Domingo.

Un año después del desmantelamiento de las instalaciones interiores que allí existían, tras ganar en los tribunales el

Ayuntamiento de Vallibona el litigio que mantenía con los anteriores arrendatarios, esta hospedería inició los pasos para convertirse en un complejo turístico orientado especialmente a las acciones de protección y conocimiento de la rica fauna y flora del parque natural de la Tinença, gracias a la nueva concesión.

El citado consistorio sacó a concurso público la concesión de los amplios locales anexos al ermitorio para que fuera hostel rural al que concurrieron hasta tres empresas. Finalmente, la que obtuvo mejor puntuación fue La Pastora Comunidad de Bienes La Pastora (nombre que evoca al mítico personaje nacido en Vallibona).

Se trata de una concesión en principio a cinco años, no se puede subarrendar a otra empresa, la cual se hace cargo de amueblar todos los locales, así como los gastos de suministros pero a cambio no deberá satisfacer ningún alquiler al ayuntamiento. “La inversión que debe hacer ya se entiende como alquiler” destacaba el alcalde Juan José Palomo

La planta baja, es decir, los antiguos corrales, será el espacio destinado a bar restaurante. El resto de instalaciones se distribuirán en dos viviendas rurales, es decir, que podrán alquilarse independientemente, habrá un espacio también para habitaciones como hostel rural como tal con distinta capacidad y habrá otra parte para albergue, pensando en grupos organizados. La intención es ir abriendo progresivamente cada servicio, se comenzaría con el bar restaurante, una parte de las habitaciones y otra del albergue. El alcalde ha destacado el amplio proyecto de actividades complementarias relacionadas con la naturaleza que pretende hacer La Pastora C.B. con senderismo, educación medioambiental, exposiciones, conferencias y cursillos y también trabajarán

con otros centros y albergues para coordinar más acciones. De hecho, sus responsables están trabajando en labores vinculadas con el medioambiente de estas comarcas.

Por parte del Ayuntamiento, se garantiza la entrega de los locales en buenas condiciones de uso, “no queremos sobredimensionarlo –decía Palomo-, pero sí que cuenten con servicio eléctrico, ya que debe funcionar a base de placas solares y grupos electrógenos acumulados en unas baterías, asimismo, hay suministro de agua, ya que ya en su día se hizo la canalización desde la Font del Quinto”.

El alcalde recordaba los esfuerzos que tuvo que hacer el Ayuntamiento para que estos locales reverteran al patrimonio local, dado que el anterior inquilino no cumplía su obligación de dedicarlo a uso público, como señalaba Palomo. “El Ayuntamiento lo concedió en su momento a aquella empresa para que creara un hostel rural pero ésta nunca lo destinó a uso público, lo que parecía tan evidente como demostrar que esos locales no estaban funcionando para uso público no resultó nada fácil, tuvimos que llegar hasta los tribunales”. “Una vez se demostró que había un incumplimiento de contrato esto, se rescindió la concesión e iniciamos los largos trámites para volverlo a adjudicar y para mejorar aspectos como la conducción de agua y revisar el abastecimiento eléctrico” añadía Palomo.

El ermitorio está en el valle del río Cervol, a 11 kilómetros del casco urbano de Vallibona y a unos 14 de Rossell y se llega a través de la carretera que une a ambos municipios.

Millors a l'accés a la Font Fresca i a la piscina

SANTO DOMINGO, PUERTA SANTA

ELS PORTS Y EL MAESTRAT SE GANARON EL JUBILEO

Emili Fonollosa

Los alcaldes de prácticamente una decena de municipios de las comarcas del Maestrat, els Ports y la Tinença de Benifassà participaron en la solemne celebración del fin de la restauración de la ermita de Santo Domingo de Vallibona. Esta ermita, por este motivo, fue declarada por un día por el Papa Francisco como Puerta Santa para ganar el Jubileo de la

Misericordia y es que también este año se celebra el 800 aniversario de la confirmación de la Orden de Santo Domingo por el Papa Honorio III (1216).

El obispo de Tortosa Enrique Benavent fue el encargado de pronunciar las palabras oportunas para proceder a continuación a la apertura de la Puerta Santa del ermitorio, dando paso después a la misa de aniversario. Benavent durante su extensa homilía quiso destacar que el de Vallibona está considerado, aunque sin documentación oficial, como el primer ermitorio del mundo que fue dedicado a este santo, después de su canonización. El coordinador de las iniciativas que han hecho posible en los últimos años la restauración del ermitorio Teo Pitarch intervino también agradeciendo la colaboración recibida y destacando entre otras cosas, la labor

de los alcaldes vallibonenses Wenceslao Fonollosa y Juanjo Palomo. El obispo y los fieles dejaron constancia de haber atravesado la Puerta Santa firmando en un libro editado expresamente para la ocasión. La asociación cultural "Amics de Vallibona" repartió una nueva edición del Himno a Sant Domingo de Guzmán.

Además, tras la celebración en el ermitorio, el Ayuntamiento de Vallibona obsequió en el polideportivo con una comida de hermandad a todos los que han hecho posible la restauración de la ermita, de forma voluntaria. También participaron en ágape el propio obispo y los alcaldes de Rossell, Castell de Cabres, la Pobla de Benifassà, Cinctorres (Antonio Ripollés acudió también en calidad de presidente de la Manco-

munidad de Els Ports), Forcall (cuyo alcalde Santi Pérez es también diputado provincial), Vallibona y un edil en representación de Morella.

Por la tarde, vino la parte cultural del aniversario con un concierto de cámara inédito en Vallibona ya que actuó una orquesta, MOMA, formada por músicos de diferentes poblaciones de les Terres del Sénia, en su tercera presencia en Vallibona; cuatro solistas barítonos y tenores de la Ensemble València y la pianista Anna Serret que tocó el órgano de la iglesia. La iglesia parroquial se llenó de fieles para asistir a

esta actuación. Después del repertorio de obras clásicas, se acabó con la interpretación conjunta del Himno a Vallibona, creado por José Manuel Serret y su hija Anna, que esta vez sonó mejor que nunca con la privilegiada voz de los barítonos y tenores valencianos.

SANTA ÀGUEDA: ¡POR FIN!

El presidente de la Generalitat Ximo Puig tuvo que anular su anunciada presencia, por problemas de agenda de última hora. Antes del concierto, Pitarch entregó al alcalde las llaves de Santo Domingo diciendo: "misión cumplida", en alusión a la acabada restauración y también un cuadro creado por él sobre esta ermita.

VALLIBONA SALVARÁ SU ERMITA ROMÁNICA GRACIAS A LA DIPUTACIÓN PROVINCIAL

Emili Fonollosa

La ermita dedicada a la patrona de Vallibona, Santa Águeda, considerada de gran valor por ser uno de los escasos ejemplos de Románico de Reconquista en tierras valencianas, podrá salvarse evitando su derrumbe, como amenazan las grietas de su parte superior, gracias a la aportación de la Diputación Provincial, a través del plan "Castelló 135", que se hará cargo del coste de la consolidación y restauración de su cubierta y del resto del edificio si se detectan graves deterioros.

Así lo ha anunciado el alcalde de este municipio de Els Ports Juan José Palomo, confirmando lo que ya dijo el verano pasado ante los fieles que acudieron en romería hasta este em-

blemático enclave a casi 1.200 metros de altitud, que viene a ser el patrimonio más antiguo de Vallibona. La consolidación de la cubierta está considerada una obra urgente porque el edificio amenaza con venirse abajo. Así que la inversión se destinará a esta labor así como a atender los defectos graves

que se puedan aparecer durante las obras.

Después que ya se ha acabado la restauración del otro ermitorio de Vallibona, Santo Domingo, que ha sido posible prácticamente en su totalidad solo con aportaciones voluntarias, el alcalde animó a los vecinos y visitantes del municipio a que apuesten también por ayudar "de la forma que sea". "Ya estudiaríamos como podríamos canalizar estas ayudas voluntarias" destacaba Palomo, quien recibió una cálida ovación de los participantes en la romería tras anunciar esta buena noticia. El sacerdote vallibonense, oficiante de la misa de la romería, Francisco Vives se congratuló con la próxima restauración de la ermita.

La misa del día de la romería llevaba haciéndose cada agosto desde hace varios en el exterior de la ermita, ante el temor de que hubiera desprendimientos. Sin embargo, en esta ocasión, el calor reinante hizo que sacerdote, autoridades y fieles aceptaran volver a hacerla como antaño en su interior, aunque presenta un estado lamentable, con una gran grieta en la cubierta y a lo largo de los años ha habido numerosos

desprendimientos, además de conservarse tan solo parcialmente el púlpito y el pavimento. La romería acabó con una sorpresa como fue el reparto de "rotllos", una tradición que dejó de celebrarse hace muchos años.

Vallibona también aspira a recuperar el edificio anexo, en estado de semiderrumbe. En este caso, se dispondrá de más opciones a través de otras consellerias, según el alcalde, porque se le podrían dar diferentes usos o al menos se evitaría que no acabe desmoronándose al completo.

En principio, la inversión en Santa Águeda debía hacerla la Fundació Blasco de Alagón, pero ésta finalmente va a colaborar en la recuperación de la cubierta medieval de la iglesia parroquial. Esta fundación está formada por las consellerias de cultura valenciana y aragonesa, las diputaciones de Castellón y Teruel y patronos particulares, es decir, empresas que colaboran desinteresadamente.

LES FESTES 2016...

per J. Emili Fonollosa

MÉS FOTOS I VIDEOS A WWW.VALLIBONA.NET

...EN IMATGES

MES COSES DE CASA NOSTRA

UN CAMPAMENT DEDICAT ALS SENTITS

Emili Fonollosa

El campament estiuenc 2016 de l'Esplai Sant Francesc de la parròquia Sant Francesc de Jesús va estar dedicat als sentits. Un estiu més, Vallibona va ser el lloc escollit per aquesta pa-

rròquia per portar un bon grapat de xiquets i xiquetes de les Terres de l'Ebre per passar-hi cinc dies d'intensa activitats. Aquest espai educatiu i lúdic conjuga la convivència, la fe, el contacte amb la natura, la relació amb els habitants de Vallibona, el respecte per l'entorn i les ganes de passar-ho bé. Els cinc sentits del cos humà va ser el fil conductor del campament 2016 que va tenir com a "base d'operacions" la zona esportiva "El Parralet", cedida per l'ajuntament de la localitat. Les activitats van girar a l'entorn del desenvolupament dels sentits del cos humà, valorant la seua funció, fomentant les capacitats que tenen cadascú i desenvolupant la capacitat d'empatia.

El campament va començar el divendres 29 de juliol. Aquell dia va haver-hi una desfilada de pijames. El dissabte es va treballar la vista, amb una gimcana mitjançant jocs al riu, taller de camisetes, jocs i experiments. El diumenge entre altres coses van muntar la botiga solidària i es va fer cinema a la fresca. L'oïda va ser el tema del dilluns, amb excursió a les Roques del Grau, taller de pals d'aigua, etc. Quant a dimarts, les activitats giraren al voltant del gust, hi hagué excursió al prigó i al mirador, sessió de piscina, taller de cuina, etc. Pel que fa a dimecres, el tacte es va treballar amb un taller de massatges i també es va fer una sortida per anar per la ruta botànica i recollir herbes aromàtiques. El dijous 4 d'agost, l'olfacte es va treballar amb un taller de saquets aromàtics, perruqueria i maquillatge, jocs, experiments... De nit es va fer el tradicional "sopar de gala". Divendres va ser el moment del comiat, després de recollir-ho tot i de l'últim bany a la piscina, se sortí en autobús cap a Jesús.

PASQUA MOLT INTENSA A VALLIBONA

E. Fonollosa

La Pasqua 2017 a Vallibona va ser una de les més intenses dels últims anys perquè va venir acompanyada d'activitats molt destacades, en les quals s'implicaren nombroses entitats públiques i privades.

La I Festa del Carbó va ser la celebració al voltant de la qual girà tota la "moguda" Setmana Santa vallibonenca, en la qual la Comissió de Festes 2017 va haver de treballar molt amb diverses iniciatives.

La I Festa del Carbó omplí tota la jornada de Dissabte Sant, la qual es va acabar amb el ball popular; l'Ajuntament, amb la col.laboració de diverses associacions, va aconseguir culminar de manera brillant aquesta celebració que va tenir punt d'arrencada una setmana abans quan es van encendre la carbonera.

Durant el ball per la nit, van ser escollides les reines de les corts d'honor infantil i major per a les festes de l'estiu, les quals tenen àmplia presència vinarossenca. La reina major va ser escollida la vinarossenca Olga Calvo Beltrán, mentre que les dames són Clara Altaba i Paula Ortí. La reina infantil serà Laia Meseguer i Yanai Cuevas i Núria Celma seran dames. També el dissabte va haver missa a l'església, oficiada per mossén Joan.

El Diumenge de Pasqua es va fer jornada de portes obertes de la restaurada Cooperativa, ara convertida en alberg municipal. La "Comi 2017" a més, va celebrar una festa infantil.

Cal recordar que la "comi 2017" havia fet també un "sopar de sobaquillo" divendres a la nit i durant aquests dies oferí servei de bar i venda de camisetes, sense oblidar que durant el ball de dissabte també va haver-hi bingo.

CAZADORES DE ELS PORTS SE OFRECEN PARA CONTROLAR EL EXCESO DE CABRAS

J. Ortí i M. Agost

La «plaga» de cabras hispánicas, como se cataloga esta problemática que padece Els Ports, está descontrolada. Los ganaderos han lanzado una vez más la voz de alarma por lo que consideran una «invasión» de este animal salvaje, que, según denuncian, se come sus cosechas y puede transmitir enfermedades a sus ganados, entre ellas la temida sarna.

Los ejemplares de esta especie se cuentan por miles en la zona. Un ejemplo es el coto de Morella, en el que se tienen registrados, entre machos y hembras, a unas 2.300 cabras, lo que equivale prácticamente al mismo número de vecinos con los que cuenta la capital de la comarca.

Ante esta superpoblación, la Sociedad de Cazadores del Maestrazgo se brinda de forma «totalmente altruista», apun-

ta su presidente, Francisco Javier Temprado, «para dar solución al problema», pero necesitan «la ampliación del cupo de animales a abatir y eso depende de la Conselleria de Medio Ambiente». «No podemos hacer más de lo que la administración nos permite», resalta.

Al respecto, Temprado recuerda que actualmente tienen permiso para cazar en este 2017 a 60 hembras y 45 machos. «Es solo el 5% de la cabaña existente. Si otorgaran más permisos, el censo se reduciría considerablemente, porque la subida de la población de cabras incrementa exponencialmente el riesgo de contagios y de enfermedades. La solución tiene que llegar con presteza para evitar males mayores», argumenta.

Sobre la afección a los ganaderos, el representante de los cazadores indica que son «conscientes de la situación» y se ofrecen a «subsanan cualquier problema derivado» de su actividad, pero formalmente no tienen «ninguna queja por parte de ellos». «Con una ampliación del cupo, podríamos llegar a tener un control sostenible del censo», explica.

Los ganaderos afectados se muestran «indignados y hartos», como es el caso de Aurelio Badal, de la masía Fores de Vilafranca. «Nos sentimos desamparados por la administración y no se actúa ante este desastre», destaca. Desde Morella, Joel Pascual, comenta que la cabaña de cabras «ha ido a más», y también recalca que «entran sin estupor en zonas que antes no habitaban, no se extrañan de la presencia humana y pastan tranquilamente, destrozando las cosechas», concreta.

El veterinario Diego Ibáñez señala que las enfermedades que pueden transmitir son «muy graves», ya que «no tienen ningún control sanitario y los daños económicos para un ganadero podrían ser muy importantes».

COL·LABORACIONS ESPECIALS

HACE 100 AÑOS: LA FESTIVIDAD DE SANTO DOMINGO DE VALLIBONA

Alfredo Gómez

Si retrocedemos en el tiempo más de 100 años, en concreto a 1912, Vallibona celebró el 4 de agosto (domingo) como era tradicional, la festividad de su patrón Santo Domingo de Guzmán y su romería al ermitorio homónimo.

Vallibona contaba en el año 1912 con 1.708 habitantes, contando la totalidad del pueblo con las masías del término. Una villa que basaba su economía, por aquel entonces, en la madera de encina, roble y pino, la producción de trigo, el carbón vegetal, la ganadería lanar y la agricultura.

Su ayuntamiento estaba presidido ese año por el alcalde Tomás Ortí Pitarch, ocupando el cargo de 2º teniente de alcalde Domingo Fonollosa Prades, de secretario José Mestre Querol, de juez municipal Francisco Salom y de fiscal Valentín Meseguer Guimerá.

Poseía una escuela de educación primaria para niñas y niños al frente de los maestros Francisca Blasco y Carlos Ferreres. El médico de la población era José Mª Chillida y el veterinario Rafael Vellés. Además contaba con numerosos establecimientos como estancos, barberías, carnicerías, comestibles, ferretería y tejidos. Y comercios de carbón, cosecheros, producción y venta de aceite y vino, etc. Poseía varios cafés (Juan Fonollosa, Domingo Ortí, José Jovaní), tabernas (Vicente Bened, José Cuadrilla, José Guimerá, Ramón Meseguer, Juan Serret) y dos posadas (José Fabregat y Juan Senet).

Contaba además con una banda de música de adultos, dirigida por José Boix y una infantil, con coro, dirigida por su hermano Melchor Boix Rambla, el cura regente de la parroquia.

José Boix, nacido aquí en 1889 y algo más joven que Melchor, estudiaba magisterio, labor que compaginaba con la reorganización y dirección de la banda de música de Vallibona. Banda que pasó a ser dirigida al poco tiempo por el joven Domingo Mestre por la marcha lógica, por estudios, de José. El joven mosén Melchor había sido nombrado regente de Vallibona en febrero de 1911, en sustitución del ya anciano Blas Boix que, aunque seguía ligado a Vallibona, había marchado al Forcall como capellán de las Religiosas Dominicas de su convento. Blas Boix había sido el cura de Vallibona durante muchos años atrás. Aquí lo encontramos ya como su cura regente en 1896.

Con el paso de los años Melchor Boix fue destinado a la Iglesia de la Asunción de Onda, donde en el año 1939, bajo su supervisión, se llevó a cabo la reconstrucción de su templo destruido en la guerra civil, y donde encargó el retablo mayor al escultor Juan Bta. Folía. Por su parte, Juan Boix llegó a ser un reputado escritor y profesor de los Escolapios, fallecido en Sevilla en 1956.

* * *

En este año de 1912 Vallibona celebró su tradicional romería y fiesta organizada por los mayores, en la cual participaba y colaboraba todo el pueblo en hermandad y agasajo

para con los visitantes peregrinos que venían de los números pueblos del norte de Castellón, tanto de su interior como de la costa. El cargo de Clavario Mayor recayó en este año en José Sebastiá apodado "Tosaler". El Clavario estaba al cargo tanto del lucimiento de la fiesta como de la procesión, de custodiar al santo y encabezar la romería junto a las autoridades.

Los festejos se celebraron en su ermitorio, emplazado en el extremo norte de una loma, "sitio donde se libró la última batalla del alto Maestrazgo contra los moros", al decir de un visitante coetáneo.

El conjunto del ermitorio con su iglesia anexa está consagrado a Santo Domingo de Guzmán, fundador de la orden dominica, cuya devoción en la población se remonta a mediados del siglo XIII. Tal y como la describió poéticamente a principios del siglo XX un devoto anónimo en aras de la fiesta, la iglesia "parece una custodia sobre pedestal de inmensa mole de roca forrada de verdes tomillos, romeros, elegantes espliegos y otras plantas olorosas que recuerdan con sus aromas los inciensos del altar".

La iglesia del ermitorio, según palabras del dicho devoto, estaba toda ella "estucada con infinidad de filetes, cenefas y adornos dorados", muchos de ellos entonces aún frescos, quizás recién pintados para esta celebración. Una iglesia del siglo XVIII, con cuatro altares laterales, púlpito, coro elevado, un altar mayor flamante y un presbiterio cuajado de exvotos con "cuatro cipreses de madera que sostienen las velas". Su crucero está cubierto por una cúpula dorada en cuyas pechinas aparecen representados los cuatro evangelistas.

En su interior se encontraba la imagen del Santo, ataviada con un sayal blanco de seda, recamado de oro y cubierto por un manto. Y en el lateral izquierdo, sobre un lienzo "de gran valor" destacaba la figura de María de Aza, madre del santo, meditando sobre una mesa.

La festividad empezó a celebrarse el jueves día 1 en la calle homónima de Santo Domingo, cuya capilla aparecía adornada con una "bonita araña", cantándose el rosario y recitándose los tradicionales gozos, "llenándose la calle de fieles". Se significó la generosidad de Domingo Fonollosa que obsequió a los vecinos con "pastas, excelentes copas y donaires". En la prensa se hizo constar que ese año hubo más humor, alegría y sobre todo unión entre los vecinos puesto que parece ser que la calle se había querido dedicar a un tal "héroe de Calahorra", y que debió crear alguna polémica vecinal que desconocemos.

El día anterior, sábado por la tarde, se llevó a cabo en un bancal cercano la tradicional trilla en la cual destacaron "los vinarocenses" al son de las dos campanas de la torre de la iglesia. Posteriormente, la banda de música infantil de la población, dirigida por mosén Melchor Boix y formada por los alumnos de la escuela de primaria, ofreció un concierto interpretando jotas y otras piezas "alegres".

La fiesta continuó en el ermitorio al anochecer con los más adultos y peregrinos desplazados, "entre cantos y gemir de las guitarras y el baile", entre los que destacaban los mayores con sus teas encendidas que iluminaban todo el entorno.

Desde primera hora del amanecer del domingo el

camino se vio ya concurrido de vecinos de la población, fieles devotos y visitantes venidos de diferentes pueblos colindantes de Morella o más alejados como Rosell, Canet, La Sénia, Sant Mateu y Vinaròs. Con la llegada al ermitorio de la comitiva se dio inicio al volteo de campanas, y la primera misa, seguida del canto de "gozos" al patrón, Santo Domingo. Al finalizar la misa, en la plazoleta del ermitorio, se llevó a cabo la tradicional "almoína" o almoneda por el clero y autoridades municipales. Sobre las once de la mañana, con el templo a rebosar, se celebró la misa mayor oficiada por mosén Vicente Querol, ministrada por mosén Matías Meseguer y acompañados de mosén Dionisio Sabater y el diácono mosén Gasulla de Morella.

Mosén Vicente Querol Pascual, hijo de Francisco Querol y de Josefa Pascual, había nacido en Vallibona en 1885, cursando sus estudios religiosos en el seminario de Tortosa. El 14 de julio de 1911 celebró su primera misa aquí, en la iglesia de Vallibona, siendo nombrado coadjutor de la misma a finales de año. Fue fusilado en septiembre de 1936 en las Alquerías de Castellón, y está enterrado en Nules.

Por su parte, Mosén Matías Meseguer había nacido en Vallibona a finales del XIX, hijo del juez municipal Francisco Meseguer Salom. Entró de joven en el seminario siendo ordenado subdiácono en 1903 y coadjutor (ayudante del cura regente) de Vallibona en 1908. En 1909 fue nombrado codajutor de Sierra Engarcerán y año siguiente su regente en sustitución de mosén Miguel Segarra que se había trasladado a Traiguera. Un año después, en abril de 1911, se le nombró codajutor de Rosell y en 1912 su cura regente. No sabemos si estuvo de cura en el ermitorio de Vallibona, aunque posiblemente si pero en contadas ocasiones como ésta. En 1919 oficiaba como párroco fijo en el santuario de La Llácova, donde aún lo encontramos en 1929.

Volviendo a la fiesta, la misa mayor estuvo acompañada de la banda de música infantil y coro, también infantil, dirigidos por Melchor Boix. El sermón fue oficiado por el orador y escritor morellano mosén Julián Sanjuán Pascual (1865-1949) "que trató de la fe y de las grandezas de las naciones de España y Francia, de la decadencia de la fe y de las grandezas nacionales". Fue todo un lujo contar con la presencia de mosén Julián. Nos harían falta páginas para contar sus excelencias. Un morellano que fue un fecundo y elocuente orador, además de escritor y como tal, solicitado por muchas poblaciones castellanenses para officiar sermones eclesiales en sus festividades destacadas.

Terminada la misa se dio paso a la procesión multitudinaria, presidida por la custodia y acompañada del estandarte y del "guión", un pendón o pequeña bandera que solía presidir las procesiones. Custodia que se conserva en la población y que es descrita ese mismo día con forma de un gran "ostensorio" de plata y oro. Procesión en la cual tomaron parte las autoridades locales, la banda de música presidida por su director José Boix, peregrinos y visitantes desde la ermita hasta la plaza mayor donde se celebraron las típicas "joies".

Les "joies" eran unas carreras o juegos populares a caballo, tradicionales de estas tierras, donde los participantes recorrían un perímetro llevando la "joia" o pañuelo de seda al cuello que regalaban a la novia al finalizar la carrera. En

las de Vallibona participaron los hombres en varias categorías, con caballos, mulos y asnos, en unas pruebas festivas de las cuales se destaca que hubo "muchas risas de los espectadores" en las pruebas "asnales". El ganador de la misma fue un morellano (no sabemos el nombre) que recibió de premio un pollo. Y también participaron varias mujeres, con destreza y con unos asnos, textualmente, bastante "andarines".

Les "joies" dieron paso al "ball de rogle" donde participaron tanto vecinos de Vallibona como de otras poblaciones cercanas como, en este día, de Rossell. Estos actos festivos terminaron a la una del mediodía, hora de comer, en este caso el tradicional "arròs en carn" preparado para tal ocasión.

Sin embargo, cuando la gente empezaba desfilarse hacia la manduca, descargó una tremenda tormenta de agua torrencial que deslució el acto. Mucha gente marchó hacia sus casas y los visitantes bien partieron hacia sus pueblos de inmediato o se resguardaron a que escampara, pero parece ser que la comida popular no se celebró.

A media tarde, con el tiempo ya calmado, se decidió continuar con la fiesta. Es de suponer que la sobremesa se alargaría con regocijo y las algarabías típicas de estas fiestas y que no siendo del agrado del clero, mosén Matías Meseguer, que se había quedado en el ermitorio a la espera de los peregrinos, decidió anticiparse y convocó un rosario para final de la tarde para dar así solemnidad al acto. Ya lo dijo en su sermón, que el traer a los niños a la iglesia los alejaba "de la calle y la taberna, de cuyos centros serían forzosos clientes".

Avisado José Boix, el director de la banda infantil, éste reunió a los músicos y llamando a los vecinos se reunieron los congregantes en la iglesia del ermitorio donde acompañados de la banda de música infantil se cantó el rosario "por más de cien voces", cantándose el "Ave de Lourdes" y los gozos del santo. Quizás el mosén no se esperaba ver de nuevo la iglesia tan llena y al ver tanto entusiasmo y contagiado de los cantos "dirigió la palabra en la lengua de sus paisanos", o sea, en valenciano, para felicitar a los músicos y a los padres de los pequeños músicos que habían contribuido a formar esta "simpática banda hoy envidia de los pueblos comarcanos y la alegría de Vallibona".

Finalizado el acto, a la salida algunos de los asistentes bailaron en la plaza el "ball chino" en un ambiente de cordialidad. Debía ser ya entrado el atardecer... Y con ello se dio por finalizada la fiesta.

Queden pues estas notas para dejar constancia de una romería celebrada hace algo más de 100 años, aquí en Vallibona. Una festividad que viene de muchos años atrás, donde se celebraban tanto actos religiosos como festivos de diversa índole y, sobre todo, para recordar aquellos hombres y nombres que la hacían posible. Personajes de la historia viva de la población que la hicieron grande en sus modalidades, tanto festivas como musicales o religiosas, y que merecen un pequeño y modesto homenaje como el que pretendo rendirles en esta publicación. Con estas aisladas notas llegaremos, al final, a escribir la historia viva de un modesto y pequeño pueblo en casas, fecundo en historia y sus gentes como es, la gran Vallibona.

EL ORGUE DE VALLIBONA DE 1697

Armand Sariñena

Amb aquest treball volem ampliar els diversos informes fets anteriorment (1), sobre la presència d'un orgue a l'Església de Vallibona.

Fa uns mesos, fent recerca, vam trobar a l'AHNM (2), una acta del contracte per la fabricació i instal·lació d'un orgue per a l'Església de Vallibona. El document "La vila de Vallibona de una y Feliciano Cardona de altra. Capitulacions de fer orgui", està datat el 29 de juny de 1697.

"Ordres i condicions de fabricació". El document es compon de 21 pàgines, els notaris cobraven per pàgina i s'entén que diluïen i repetien les condicions.

El nostre amic Rossend Aymí, organer i organista, restaurador de l'actual orgue de Vallibona, en veure l'acta notarial va comentar: "La cal·ligrafia és barroca". El notari que escriu el document domina bé la llengua catalana de l'època, també el castellà i el llatí, encara que en aquesta última llengua no fa més que utilitzar formules jurídiques.

Redactem a continuació un breu resum d'aquest document en els seus punts principals. En un futur es donarà la integritat de tots els documents disponibles que ens ha permès escriure una part de la història de Vallibona, "Orgues i organistes a Vallibona".

"Die xxviiiij mensis Juny año a Nativitate Domini MDCXCVII. Firmen Michael Segura justicia, Philipus Giner, Joannes Messeguer del Bosch, Bernardus Fonollosa jurats nomenats de la present vila de Vallisbone", amb Feliciano Cardona mestre orguener de Monroig (regne de Aragó) que se "obliga a fer un orgui pera la iglesia Parroquial".

A l'acta es detalla la seua composició i entonacions diverses. Un total de 615 "caños", "cañuteria". La majoria són d'estany, les més importants de fusta, "los sis més grans que pera excusar de gasto se faran de fusta".

Una informació molt interessant que trobem en el document és l'existència ja en 1697 d'un orgue vell del qual s'aprofitaran elements.

"Item. Fore pactat que ademes de tot lo sobredit haga de entrar tota la cañuteria que sia bona del orgui vell y la que falte la aga de fer nova y la que no pora fer servi la haga de desfer y ferla nova."

Una altra informació:

"Item. Fore pactat que dit Feliciano Cardona tinga obligació de enseñar de cant y orgui lo temps estona en la present vila treballant dit orgui a una persona..."

Feliciano Cardona tinga obligació de treballar "dit orgui en la present vila escomensarlo en juliol primer vinent y se obliga a donarlo fet y acabat pera Pasqua de Esperit Sant primer vinent... mil siscentos noranta y vuit".

Feliciano Cardona té obligació de realitzar la feina "conforme a los bons mestres de orgui". Obligació de complir-ho, en els cas contrari "que no tinguen obligacio de pagarles"

Una altra obligació.

"Al cap de tres anys contadors desde que estara acabat y plantat dit orgue, de bonis (de franc) tornar el templar dit orgui". El poble li tindra de "donarli manchador."

Durant la fabricació "donar al dit Feliciano Cardona tota la fusta sia menester pera fer lo dit orgui y aixi mateix tots los ferros".

"Obligació de donar casa ab tot lo necessari pera poder habitar mentres durara la obra de dit orgui".

El pago "Fore pactat havintut y concordat entre dites pars que los dits jurats li hagin de donar y pagar cent sinquenta sinc lliures de valencia pagadores desta manera..."

Tenia que haver una persona solidària i obligada a acabar la realització de la feina si Feliciano Cardona no ho feia, per diverses raons és Bernat Cardona, segurament també de Monroig, casat amb Barbera Messeguer de Vallibona el 22 de juliol de 1665.

"Insolidum Bernardum Cardona dicte de presentis ville de Vallisbone vicinum et masoverium quibus ego distus Bernardus Cardona..."

Firmen Thomas Messeguer textor et Petrus Segura dit Torreta.

Un últim punt a tenir en compte és la pobresa que patia Vallibona després del pagament, juntament amb altres nou aldees, de 20.000 pesos al rei per a independitzar-se de Morella, decret firmat el 9 de febrer de 1691, és una realitat que es pot notar en el següent paràgraf:

"Me. Vicent Messeguer xutge de la present vila de Vallibona vehi y habitant. Atenent y considerant que una y moltes vegades ha promes als jurats de la present vila de Vallibona que sempre que volguessem fer lo orgui de la iglesia parroquial de la present vila sera honra y gloria de Deu nostre Señor, me obligaria a pagarlo y complir tot alló que la Universitat de la dita vila se obligaria per estar dita vila molt cansada y tenir falta de medis pera poderlo complir..."

"Aixi ambdos ahora prometo tot lo dit fer, tindre y complir" (29-06-1697).

El 16 d'agost de 1697 Feliciano Cardona vivint a Vallibona, cobra 37 lliures deu sous reals de València "per lo treball de templar y adobar lo orgue de la Iglesia Parroquial de dita vila de Ares"

Redactat a Vallibona i signat per: M. Domingo Fonollosa sastre i Pere Antoli pedrapiquer.

Cronologia:

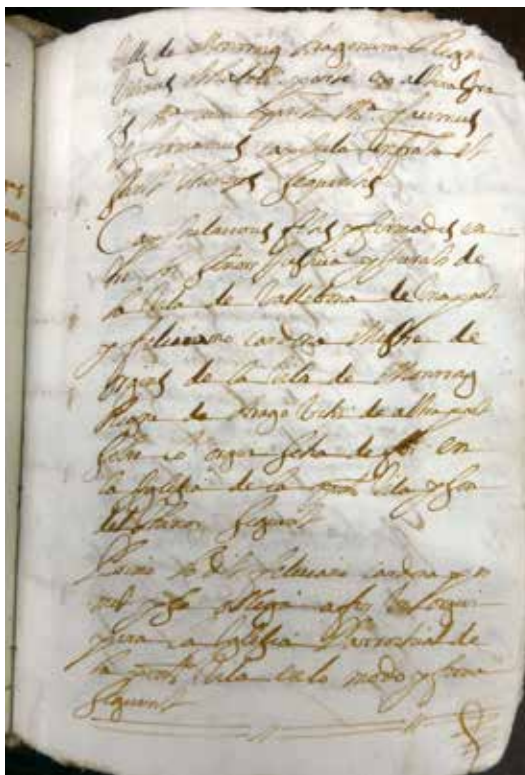
1697, Vallibona ja disposa d'un orgue vell, que es vol substituir per un altre.

1791, Construcció de l'orgue de l'Església de Vallibona (l'actual), re-utilització i adaptació en el volum disponible, de un orgue d'origen desconegut.

1897, Restauració de l'orgue de la Parròquia de Vallibona.

(1), Revista l'Esquirolet de Vallibona 2012, El Órgano de Vallibona. Revista l'Esquirolet de Vallibona 2013, Orgues i organistes a Vallibona.

(2), AHNM. Arxiu històric Notarial de Morella. Signatura 877. Notari Vicent Arrufat.

MANEL BELLVER: "M'AGRADA LA FOTOGRAFIA A "FOC LENT"

Alícia Coscollano

Manel Bellver es un cronista de la imatge. Cada instantània seua retrata un segon de la vida. De vegades, són històries creades, amb profusió de personatges, cadascun d'ells rellevants, tant en primer com en segon pla. Altres fotografies enes traslladen a un únic protagonista a un element principal. En totes dos modalitats, es un mestre en blanc i negre, un narrador de la realitat que ha trobat, des del seu treball especialitzat en fotoperiodisme per als principals diaris estatals, un pacte amb el territori, una mirada única de la qual es va poder gaudir en una mostra a Mirambel que ara tenim al nou museu del carboner a Vallibona. De les zones urbanes, Bellver ha transitat cap el paisatge dens i silencios dels interiors. De de Vallibona com a centre neuràlgic, Bellver domina els interiors geogràfics i els interiors de geografies, personals i esquerps que destaquen amb força des del seu objectiu. No puc ser imparcial. Les seues fotografies em captiven. És un mestre del blanc i negre.

Manel, molts de nosaltres gaudim de les teues fotografies quan visitem Vallibona, però últimament estan participant en mostres col·lectives i individuals en les quals es pot apreciar del teu treball d'una manera més objectiva. **Com va sorgir la possibilitat de realitzar l'exposició a Mirambel?**

Bé ha estat a través d'una amiga nostra Àngela Rocafull, que és la coordinadora del projecte de Mirambel; es tracta d'una cita que s'engloba al programa "ARTEC" (Art, Redescobrimient, Tradicions, Eclèctic, Contemporani) del que forma part la Diputació Provincial de Terol, a través del Departament de Programes Europeus i que aquesta cofinançat pel programa Europa Creativa de la Comunitat Europea.

Perquè t'ha captivat tant la mirada cap els pobles de l'interior, a un fotògraf com tu, que has viscut molt en un entorn urbà?

Quan decideixes deixar la "ciutat" i submergir-te al món rural, evidentment s'obren finestres inèdites, els sentits de

sobte s'obren. Per un fotògraf urbà és un canvi radical, és com un "retorn a l'origen", una mirada cap a dins. Moltes de les persones que ara viuen en grans ciutats han sortit de pobles com Vallibona, quan la industrialització del país en els anys 50.

Què és el que te interessa contar a través de les teues fotografies?

El que realment m'interessa són aquestes persones que mai no van arribar a sortir del seu entorn. Tenen una mirada especial, són com són, la seua mirada és honesta, dura perquè evidentment la seua vida no ha estat gens fàcil, i el que realment em fascina és la curiositat per la vida i per tot el que els envolta, malgrat la seva edat. És fantàstic!

Quan fotografies, pràcticament efectues un treball antropològic.

Més d'una vegada m'han comentat això. No em plantejo mai treballs de "avui per a matí", m'agrada la fotografia a "foc lent", és possible que per això mateix el meu treball pot tenir matisos socioantropològics; però bé, això ho deixo per als especialistes en el tema.

De vegades tens que enginyar-te-les per tal d'obtenir les fotos, perquè en paisatges despoblats, imagino que la presència de la càmera és molt més visible.

Això no és mes que una qüestió tècnica, intent ser el més respectuós i discret possible: estar dins però sense "avasallar".

Amb els anys l'ull, la mirada del fotògraf s'educa, però, quan saps que tens "la foto", aquella imatge que conté una composició única?

És com un llampec, hi ha algun mecanisme interior que et diu, aquesta és la foto! Tot i que de vegades hi ha sorpreses amb l'edició.

Que t'ha aportat el canvi de paisatge al teu treball?

Relax, molt relax, una altra forma de treballar, més pausada, més pensada.

Quins són els fotògrafs de referència?

Bé són molts, i cadascun amb una sensibilitat i mirada diferent. Per citar als "grans", Henry Cartier Bresson, Werner Bischof o Robert Capa, entre d'altres

A nivell del teu treball en fotoperiodisme per a diaris estatals, quines fotografies destacades, o quins moments?

És molt difícil, són tantes fotografies, estic bastant orgullós de reportatges d'intervinguts i finals dels 80.

Què és el que podem gaudir els que visitem al teua mostra al museu del carboner de Vallibona?

Després de molts anys fotografiant les persones del que ara és el meu, el nostre poble Vallibona, es tracta simplement d'un petit homenatge a aquestes gents arrelades en aquesta comarca, i agrair-los de tot cor la paciència que han tingut sempre amb mi.

NOS DEJÓ JUAN RAMÓN

Carmen Mestre

Voy a escribir un poco de su vida; nació en el año 1935, de niño era muy travieso. La madre lo puso de acólito desde muy pequeño, así ayudó al sacerdote cientos de misas hasta los 14 años. Su madre quería enviarlo al seminario, pero se negó, no tenía vocación de cura; le gustaban mucho las chicas y las acompañaba, pero no en serio.

A los 14 años aprendió solfa, eligió la trompeta para tocar, y muy pronto se juntó con la orquesta del pueblo. Luego formaron los jóvenes otra orquesta que la nombraron Los Chavales; al llegar la mili se deshizo dicha orquesta, pero aun así en la mili de Jaca, tocaba con la banda.

Al terminar la mili, regresó a Vallibona, entonces fue cuando al verme se enamoró. Fuimos novios muy enamorados durante 5 años, y al cumplir los 20 años dejé la escuela de Santo Domingo y nos casamos. Entre él y otros dos chicos compraron un camión, pero luego se salieron de la empresa, y Juan Ramón compró otro, entonces como buena mujer yo le llevaba la contabilidad mientras él trabajaba de noche y de día. En invierno hacía 80 viajes a Francia, muchos camiones volvían vacíos, mientras él cargaba madera en las montañas.

Llegaba la segunda noche sin dormir y hacía bromas hasta de su cansancio, se echaba a mis brazos como si se desmayara, tenía un carácter muy alegre, y una memoria especial para recordar cientos de chistes.

Hizo miles y miles de kilómetros en 45 años. Conocía las carreteras de España y el sur de Francia como el pasillo de su casa, tuvo suerte de no estar un día enfermo ni tener un accidente. Yo le acompañaba en algunos de sus viajes y conocía museos, catedrales, y paisajes maravillosos. Éramos muy felices, no tuvimos ni una riña. Cuando lo operaron del corazón en La Fe de Valencia, le contó al cura que quería confesarlo, que un día llegó a las cuatro de la noche a Bilbao, se tumbó en la litera, y al despertar, vio a un hombre sentado en una silla, era policía y estaba armado, le esperaba para que cargara en su camión dieciséis toneladas de dinero, la moneda de Madrid, en una trayectoria de Madrid a Barcelona.

También le contó que antes muchos camiones iban cargados a granel y algunos dejaban una caja de judías o tomates a cambio de cenar. En uno de sus viajes Juan Ramón cargó cerca de Alcampo ataúdes, y al llegar a Zaragoza decidió gastar una broma al dueño del restaurante, que era amigo suyo. Llamó al camarero y le pidió que le dijera al dueño que traía una mercancía para cambiarla por la cena, éste le respondió al camarero, que le explicara a Juan Ramón, que él no hacía ese tipo de negocios, aun así siguió insistiendo de que le sería muy útil, hasta que enfadado Salió y le dijo: ¿Qué tipo de mercancía traes, Juan Ramón?, y éste riendo le respondió: Ataúdes. ¡Vete de aquí bromista, repetía enfadado!

Así era él, bromas todo el tiempo. La chica que lo cuidaba, todos los días a las 5:00pm le daba el sintrom y le decía: ¡Abuelito la comunión!, y si olvidaba la chica dárselo, le decía: ¡Elizabeth la comunión!

Ahora estará en el cielo haciendo bromas a los ángeles y al mismo Dios.

Poema dedicado a él:
Semejanza (Porque en el amor y la vida fuimos una misma partícula de la luz)

El río no corre sin agua.
La flor no crece sin tierra.
La abeja no vive sin el néctar de las flores.
La paloma no vuela sin alas.
Y mi vida no existe sin tu amor...

RECORDANT LA MEVA ÈPOCA ESCOLAR A VALLIBONA

Fidel Guimerà

Quan vaig complir sis anys em matricularen a l'escola de nens barons de Vallibona; em van dir que fos fins la masia del Grau on m'esperarien aquests nens i junts ens aniríem fins l'escola; així ho vaig fer i això va durar fins els catorze anys. Viví a la masia Gatellera, la distància de la qual fins al poble és d'una hora a peu que jo recorria tots els dies pel matí i també per la tarda, exceptuant els dies de clima advers que no anava o bé no tornava, quedant-me a casa la meva padrina.

De la primera cartilla recordo que, a més de les cinc vocals, una de les primeres lectures deia: "LADRILLO" i "AUTO"; tot i que estava perfectament dibuixat aquell maó, jo que en la meva curta vida no n'havia vist cap, m'imaginava que allò era un "Lladret", és a dir, un petit lladre; quan ho vaig conèixer em vaig donar compte que tenia raó. Passats els anys, aquell petit "Lladret" el vaig veure convertir en un gran lladre que, de poc, arruïna el país.

L'auto no m'era tant desconegut, perquè al poble tots els dies venien camions a carregar carbó i fusta dels pins, però quins camions!: entre el "morro" i la cabina eren quasi tan llargs com la caixa de càrrega, i funcionaven amb "gasófono", una caldera al darrere de la cabina, al costat de la qual tenia que anar un fogoner, tirant llenya constantment per mantenir-la en ebullició. Després pujar des del poble a Santa Àgueda els costava quasi una hora.

En aquells temps jo vaig veure la Vallibona més bonica que un es pot imaginar: mentre m'acostava des del Grau al poble, quan estaven prop les nou del matí, en la majoria de les cases encenien el foc; ningú es pot imaginar un dia de calma, carregat d'humitat, l'espectacle que produïen aquells raigs de fum que sortien de les xemeneies de la vila. Jo crec que valdria la pena que un dia ens poséssim totes i tots d'acord per calar foc a totes les xemeneies i recuperar el que un dia fou Vallibona.

Durant l'hivern, a cada casa de la localitat mataven al menys, un porc; quan entràvem a l'escola quasi en tots els carrers trobàvem alguna d'aquestes matances; sempre em cridava l'atenció que aquells porcs portessin un anell al musell: el motiu era que aquells animals els tenien estabulats en els baixos de les cases, juntament a la quadra del mul; com les parets eren de pedra seca, quan la furgaven arrencaven pedres, motiu pel qual els posaven aquests anells en el morro, de manera que al mossegar els feia mal i deixaven de fer-ho. Ara, quan veig que alguns joves porten anells al "morro" (sense ànim d'ofendre) em pregunto: seran furgadors?

Que jo recordi, els nens de Vallibona només han sortit una vegada d'excursió: els portaren carregats en un camió fins Vinaròs; passaren el dia en un grup escolar que hi ha al passeig marítim, del qual gaudiren la majoria d'ells per primer cop; també van veure per primera vegada aixetes i gosaren d'obrir-les i tancar-les, fins i tot tirant de les cadenes dels labos! Jo, com vivia en la masia i no sabíem l'hora que tornàriem per la nit, no em deixaren anar.

En aquells temps, quan els nens deïem alguna cosa que no podia ser, els majors sempre ens explicaven: calla tonto, que et faran creure que els burros volen! Ara, passats setanta anys, els néts m'ensenyen unes fotografies molt boniques entre les quals hi ha alguna de burros, els pregunto de quin lloc les han tret i em responen que d'Internet, que se les havien descarregat; en aquest moment em paro a pensar: és que ara els burros volen?

Vull anotar que quan jo anava a l'escola, els nens estàvem sotmesos a un fort adoctrinament: en la majoria de llibres de text ens parlaven de "Dios, Patria y Caudillo"; en l'escola estava totalment prohibit parlar i escriure en la nostra llengua. Per tant, agraeixo al meu nét, Juanjo, la traducció que ha fet, tal i com a mi m'hagués agradat poder-la fer.

EL COMERÇ A VALLIBONA DURANT L'EDAT MITJANA

Juanjo Vegué

Totes i tots en som sabedors de l'origen fundacional de la vila de Vallibona, és a dir, medieval; el 1233 Blasco de Alagón, senyor feudal de la veïna ciutat de Morella, conquesta per iniciativa pròpia aquesta localitat i les seves respectives aldees, concedint la carta pobla aquest any a Vidal de Sogues i Benet de Bearn. Sempre he tingut algunes preguntes a les quals he trobat respostes, revisant documents d'època medieval, entre els segles XIII i XV, com també llibres de grans historiadors medievalistes com Enric Guinot, expert en la fundació del Regne de València; una d'aquestes curiositats és per què Vallibona va decidir adherir-se al Fuero de Zaragoza i no als Furs de València, i ho vaig trobar recentment en una publicació del mateix Guinot: "La renta feudal va a estar constituïda, pues, en su aspecto más considerable por el diezmo" (Guinot, 1983: 73) o també perquè "los nuevos pobladores serán propietarios" (Guinot, 1983: 73). El que ens ve a dir l'autor és que els furs saragossans concedien millors garanties, com per exemple el pagament d'un únic impost, el delme, que era una desena part de la collita per a l'Església; la concessió de propietats arrendades per part de les institucions aragoneses o, fins i tot, el poblament total de la vila, creant una certa tolerància cap a la població d'origen musulmà que ja vivia anteriorment.

Un altre dels aspectes més interessants pels quals Vallibona va acabar unint-se als furs del Regne d'Aragó fou la seva ubicació: per Morella circulava el "Camino Real" de València a Saragossa, com també era propera la Via Augusta, que unia la capital valenciana amb Barcelona. Aquestes vies eren les veritables artèries aortes de la Corona d'Aragó, sobretot en l'àmbit comercial, referint-me amb més profunditat en aquest article. En un document protocol·lari trobat a l'arxiu notarial de Morella, datat el 4 d'Octubre de 1405, vaig poder esbrinar el poder comercial que va poder arribar a tenir una petita aldea com Vallibona, en aquells moments pertanyent a Morella. El vi, com moltes persones procedents de la vila sabran, ha estat sempre una font d'alimentació per a les famílies vallibonenques, a l'igual que el blat. Doncs bé, trobem referència al mercat d'aquest producte procedent de la vinya ja a finals del segle XIV i principis del XV, època d'esplendor per a les grans companyies comercials medievals de caire terrestre i naval, com la coneguda Lliga Hanseàtica al Nord d'Europa. Bé, centrem-nos un altre cop amb Vallibona: l'excedent del vi que ja no necessitava la població, a més de les constants necessitats que les ciutadanes i ciutadans medievals tenien en les grans ciutats portuàries i l'esplendor de les companyies italianes de Milà, Gènova, etc.

Aquest document senyala que la producció vinícola de la població dels Ports anava en direcció Traiguera que, com assenyalo amb anterioritat, és el punt neuràlgic de les dues vies principals de la Corona aragonesa (ja en època romana tingué la seva importància amb el comerç de la garrofa, oli, blat, vi, etc.), que connecten les principals ciutats i els

principals ports; però també es dirigia a Morella, la qual s'unia amb Saragossa, a la qual formava part institucionalment, com també he dit anteriorment, Vallibona. Vaig trobar una referència exacta al delme, el qual també era important per esbrinar el tipus d'impostos que es desenvolupaven en una localitat petita però amb certa importància.

Vull assenyalar un altre motiu pel que Vallibona destinà part del seu vi al comerç: un altre document (en aquest cas del 1361) deixa constància de l'establiment d'un mercat interior i tancat entre Morella i les seves aldees; això comportà la prohibició de la venda de vi foraster, i la exclusiva comercialització de l'autòcton. Hem de tenir present que en aquest moment s'esdevenen les grans construccions gòtiques morellanes, com poden ser les muralles, les grans intervencions en el castell d'origen musulmà, la basílica arxiprestal, etc.; per tant, Morella necessita ingressos per realitzar aquest patrimoni. "El temps de prohibició d'entrada de vi foraster al terme és de quatre mesos, de l'1 de maig al 30 d'agost, organitzat de forma que durant els mesos de maig, juny, juliol tan sols podia ser venut el vi autòcton, i durant el mes d'agost s'aplicava un

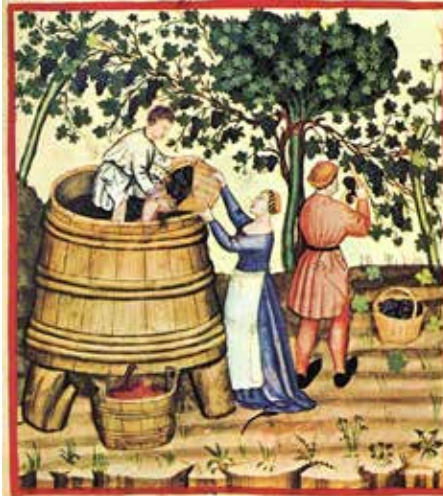
sistema de transició pel qual podia vendre's vi de qualsevol procedència tan sols amb la condició que haguera estat dut a aquests pobles abans de l'esmentat 1 de maig." (Sánchez Adell, J, 1982: p. 145).

Apriori he mencionat les companyies comercials mediterrànies d'aquest període, que aplega el final de la Baixa Edat Mitjana i el Quattrocento, és a dir, l'època d'esplendor de la Itàlia renaixentista, que comença al segle XV amb grans artistes com Sandro Botticelli, grans banquers com els Mèdici o poderosos comercials dels estats del nord de la Península Itàlica. D'aquests últims tenim referències: arribaren als ports del Regne de València els Drattini de Prato (Toscana), una ciutat medieval que comença a sentir l'esplendor del Renaixement italià, els quals realitzaren diverses transaccions comercials amb la ciutat de Morella i les seves respectives aldees, sobretot amb la manufactura tèxtil.

¡A quina conclusió arribem després de mencionar totes aquestes xarxes de comerç, que propiciaren l'esplendor del nord valencià en la transició entre l'Edat Mitjana i l'Edat Moderna? El fet que estigueren prop de vies de comunicació importants, de la costa o bé no gaire lluny de les grans ciutats de la Corona d'Aragó, es produí un impacte econòmic i demogràfic impressionant, que marcà una època brillant per al desenvolupament del que avui són poblacions com Vallibona.

Fonts:

- SÁNCHEZ ADELL, J. (1982) *La Comunidad de Morella y sus aldeas durante la Baja Edad Media*. Estudis Castellonencs.
- DIAGO HERNANDO, M i LADERO QUESADA, M.A. (2009) *Caminos y ciudades en España de la Edad Media al siglo XVIII*. CSIC y UCM.
- GUINOT, E (1999) *Els fundadors del Regne de València*, Tres i Quatre
- GUINOT, E (1983) *La Baja Edad Media en los siglos XIV-XV*, Editorial Síntesis
- AHNM. Notari: Francesc Balaguer (1405).

Imatge extreta de: <http://www.catadelvino.com/blog-cata-vino/que-sabes-sobre-como-era-el-sector-del-vino-en-la-edad-media>; Representa la recol·lecció del raïm per a fer vi, per part de camperols, durant l'Edat Mitjana.

EL JORNAL DE VILA

Jordi Fonollosa (Miki)

Documentar-se sobre el Jurnal de Vila no ha estat fàcil, m'he trobat amb què hi ha molt poca informació publicada, pensava trobar algun treball més o menys extens sobre el tema però no ha estat així. M'ha estranyat perquè era una pràctica que es donava a tots els pobles des de l'edat mitjana fins als anys 60 del segle XX. Fins i tot hi ha casos durant la transició democràtica a finals dels anys 70. Aquí he fet una petita recopilació.

El Jurnal de Vila era una pràctica d'origen feudal que consistia en dedicar dies de feina durant l'any a la comunitat per contribuir a les càrregues del comú. Apart de contribuir amb la mà d'obra, també s'havia de contribuir amb eines com cavalleries, carros i altres utensilis quan l'autoritat ho requeria. Qui incomplia l'ordre estava sotmès a una pena econòmica.

A la novel·la *Noverint universi* (1) pàgina 57, ambientada a Vallibona en la segona meitat del segle XIV, trobem el següent paràgraf:

"...El Consell ha aconseguit aturar la capitació fins a la sega, el lloc tinent s'ha hagut de conformar amb quatre homes que cada setmana pujaran a treballar a jornal de vila. Aquells que no puguen pagar un peó, amb diners o amb espècie, ho faran amb treball."

És a dir, el que tenia diners podia evitar anar a jornal pagant una quantitat.

Les feines del Jurnal de Vila consistien en arreglar camins, portells, netejar el riu, fer treballs de construcció, etc. També havien d'anar a Morella a treballar a les muralles, es deia anar a "Murs e Valls."

Sempre hi va haver conflictes entre Morella i les Aldees sobre l'ús dels recursos. Les aldees, com es normal, preferien treballar pel seu interès i no haver d'anar a Morella.

Mur de les voltes

A partir de la Independència el 1691, després de segles reclamant-la, els recursos es van poder destinar a treballar per a la pròpia vila. Els jornals de vila durant el regnat de Carles III, època de la Il·lustració, es comunicaven a través de bandos, donaven ordres del que s'havia de fer i quan s'havia d'executar el treball. Es comunicava també la pena d'incomplir l'ordre. Aquí tenim un exemple d'una ordre de la corregidoria de la ciutat de Castelló de 1755 (2):

Don José Bermudo, Coronel de los Ejércitos de su Majestad, Capitán de sus Reales Guardias de Infantería Española, Gobernador y Militar de esta villa de Castellón de la Plana.

Respecto de hallarme con carta del Seor la composición de los caminos públicos, puentes y calzadas por la ruina de ellos acaecida en las continuadas lluvias de este invierno y el mismo encargo hará a las villas bajo mi jurisdicción, a cada una por lo que le pertenece, por quanto el Camino Real y Lameda, inmediata al Convento de San Francisco de esta villa, desde dicho convento hasta la cruz de enfrente el molino de Casalduch se halla intransitable y con la mayor necesidad de composición. Por tanto prevengo y mando a todos los vecinos de las parroquias de San Juan Ravai y San Nicolás Villa, sin excepción de persona alguna, que para mañana día veinte del presente desde las ocho horas hasta las once y por la tarde desde las dos hasta las cinco, acudan con sus cavalleries, carros y galeras y los que no tuviese capazos y a componer dicho camino desde el Convento de San Francisco hasta las Gran debiendo de cambiar el mate-

rial y cascajo que se necesitase del Río Seco y sitio de la marrada por ser inmediato y acomodado a dicho sitio, el cual se descargaría en los parajes que se necesitan a disposición de los Prohombres y electos que y el que no acudiese incurriría en la pena, esto es los de Caballerías mayores y Carros de diez reales, los menores de diez sueldos y los de cinco sueldos... mando se publique este Bando en los Parques acostumbrados de dichas Parroquias, Castellón de la Plana a diecinueve de marzo de mil setecientos cincuenta y cinco años.

Durant La restauració borbònica a finals del segle XIX (1876), moltes viles van recuperar el jornal de Vila tal com explica Ramon Puig Puigcerver al seu llibre (3). "La Restauració borbònica va trobar les comarques de Castelló assolades per la manca de recursos després de gairebé una dècada de perturbacions socials. No hi havia treva per a recuperar-se i la pressió que rebien els municipis es transmetia directament a la població. La precarietat afavoria la represa de pervivències feudals com el jornal de vila, prestació personal que en conjuntures puntuals obligava a jornalers i carreters. La llei municipal vigent la féu extensiva a tots els caps de família, homes majors de 16 anys i menors de 60, excepte militars i disminuïts. La prestació era opcional i es podia redimir a canvi d'una determinada quantitat, amb la qual cosa l'obligatorietat era llei per tots aquells que no formaven part de la minoria benestant."

Priorat al segle XX ...

"Quan van posar per primera vegada el clavegueram i l'aigua al meu poble, va ser tot un esdeveniment. A diferència d'ara, que el posen nou i una màquina fa tota la feina pesada, llavors colles d'homes amb pic i pala van fer tota la feina. Es deia que treballaven a jornal de vila, això és: segons el patrimoni que tenies havies de fer tants jornals gratuïts per el poble. És el que avui en dia són les contribucions especials." (4).

Ja en la dècada dels 70 del segle XX trobem aquesta situació (5):

"A Ulldecona havia esclatat la polèmica entre l'oposició i l'alcaldia franquista fruit de la recuperació del "jornal de vila", que obligava tots els homes del poble a treballar tres dies a l'any per a l'ajuntament i a cedir els seus carros quan aquest els ho demanés, i en quedaven exempts els membres del consistori i aquells que paguessin una redempció en metàl·lic anual."

Aquests son alguns exemples de feines fetes amb Jurnal de Vila a Vallibona:

Al voltant dels anys 1951 unes fortes pluges van provocar grans despreniments de terra a les Voltes, deixant al carrer davant de les cases tant estret que no es podia pràcticament ni sortir de les cases, ni traure el matxo. Es va haver de construir de forma urgent un mur de contenció perquè fins i tot perillaven les cases, molta gent del poble hi va treballar aprofitant jornals de vila. Jo tenia 14 anys quan hi vaig treballar, m'explicava Ramon Bened, Xiveta.

A la foto ja es pot veure al fons el mur de les voltes construït.

"La carretera de dalt encara es va fer en jornal de vila. En esta carretera va treballar mig poble. Aixó sí, el qui podia pagar no li calia fer el jornal de vila", m'explicava Vicent Cuartiella Ortí.

"Els meus germans grans van treballar fent el mur de mamposteria del carrer Calçada que va del Portal cap a les Voltes, en Jornal de Vila, fa 50 anys o més", ens explica Josefa Gisbert.

"Si tenies diners, podies llogar a un home que fes la faena per tu...", m'explicava Vicent de Juana.

"Quan es van cimentar els carrers de Vallibona un estiu a principis dels anys 80, l'Ajuntament de Vallibona va posar el material i molts homes del poble hi van treballar de forma voluntària", comentava Francesc Fonollosa.

"La localitat de Vallibona, està celebrant les seues festes en honor a Sant Domingo i Santa Àgueda. Un dels dies més especials i enguany més que mai, ha estat el dia del patró. Centenars de persones es donaven cita a Sant Domingo per celebrar aquesta restauració feta 'a jornal de vila' pels propis veïns i veïnes de Vallibona."(6).

(1) *Noverint universi*. Joan Andrés Sorribes.

(2) A.M.C. Bandos

(3) Els corcs de la restauració, Vinaròs 1876-1923. Ramon Puig Puigcerver

(4) La memòria del llocs. Roser Vernet.

(5) *Lluitadors quotidians. L'antifranquisme, el canvi polític i la construcció de la democràcia al Montsià (1972-1979)*. Cristian Ferrer González.

(6) <https://comarquesnord.cat/2016/08/09/inaugurada-la-restauracio-de-sant-domingo-de-vallibona/>

NOTICIES CURTES

LA PIANISTA ANNA SERRET

La pianista amb arrels vallibonenques Anna Serret Almenara ha estat convidada a impartir aquesta tardor masterclasses de piano al London College of Music, una de les institucions musicals més importants del món. La seua visita a aquesta universitat inclourà, a part de les masterclasses que impartirà als estudiants de bachelor i màster, un concert al Lawrence Hall amb obres de Bach, Scarlatti i Granados.

TRANSPORTE REGULAR DE VIAJEROS

Nota de prensa

De acuerdo a la prioridad de la Diputación de Castellón de impulsar la igualdad de oportunidades de todos los municipios de la provincia, el Gobierno Provincial ha atendido las peticiones de los ayuntamientos de Vallibona y Villamalur y sufraga el transporte regular de viajeros para conectar estos municipios con Morella y Onda. Sendas líneas de transporte, de frecuencia semanal, son de gran necesidad para ambas localidades, dada su ubicación geográfica alejada de los principales núcleos poblacionales de la provincia, y a la precariedad de sus recursos dotacionales. Las líneas son Vallibona-Morella (todo el año) y Villamalur-Onda (meses de julio, agosto septiembre)

El presidente de la Diputación de Castellón, Javier Moliner, ha firmado los convenios que formalizan dicho compromiso por parte del Gobierno Provincial con el alcalde de Vallibona, Juan José Palomo, y el de Villamalur, Juan Bautista Gimeno.

“Trabajamos por ser útiles y no vamos a cesar en nuestro compromiso de ayudar a los pueblos a mantener y mejorar sus oportunidades de futuro. Dejar a nuestros pueblos sin línea regular de transporte significaría arrebatarles un recurso fundamental para mantener su población, especialmente la de mayor edad que no cuentan con vehículo o con familiares que puedan desplazarlos cuando así lo necesitan”.

En ese sentido, Moliner ha recordado que “esta Diputación trabaja por ser útil e igualar las oportunidades de los pueblos de menos recursos con los que más tienen, y si queremos mantener una provincia rica en patrimonio, en tradiciones, en riqueza natural y potencial turístico, no podemos abandonar el interior a su suerte y permitir que estos pueblos se conviertan sólo en residencia de fines de semana y verano. Pues para mantener toda su riqueza es fundamental la población durante todo el año”.

EL GR7 PER L'EPILÈPSIA ARRIBA A VALLIBONA

Alícia Coscollano

Una publicació a la xarxa de Manel Bellver, gran fotògraf afincat a Vallibona, ens despertava la curiositat pel seu contingut. En llegir el contingut de l'enllaç del post que compartia Bellver, ens adonàvem de la macro construcció d'un camí que es fa per tal de visibilitzar l'epilèpsia. Així que no podia deixar passar l'ocasió. El context de la petita, però gran notícia, són dos joves que munten un stand a un dels punts urbans de Vallibona, i la immediatesa de la resposta dels veïns, entre ells Bellver, que s'apropava a migdia per tal de preguntar-los sobre el sentit de l'stand.

Així, s'entaula una conversa que li permet, i ens permet, conèixer aquesta iniciativa. Es tracta d'un GR7 per l'Epilèpsia, que s'acompanya de la frase “Corrent per senders, construïm ponts”. Els dos protagonistes de la notícia, en realitat, són els que surten a la foto: Jordi i Tico. Un d'ells està duent a terme una cursa solidaria de 1000 Kms. en menys de 25 dies, per tal de recaptar fons per la lluita contra l'epilèpsia infantil”. El recorregut es realitza per la senda internacional GR7 des d'Andorra a Ontinyent. I no hem pogut evitar-ho, i, des de La Calamanda, ens sumem a les seues demandes, destaquem la sua implicació i esforç, i aprofitem per saludar a Manel i a Tere, veïns de Vallibona i artífex de La Carbonera, perquè, a més d'una bona cuina, tenen un gran cor.

PLAN WIFI-135 DE LA DIPUTACIÓN

Nota de prensa

El Plan Wifi-135 de la Diputación de Castellón sigue conectando la provincia a la banda ancha, avalando la iniciativa de Javier Moliner por no dejar ningún rincón de la provincia sin acceso a Internet para igualar las oportunidades de todos los ciudadanos, vivan donde vivan.

Luis Martínez, diputado provincial de Modernización, ha puesto en valor la importancia de un servicio. “La mayoría son vecinos que han ganado en calidad de vida gracias a este innovador sistema pero viendo las cifras es innegable que el turismo es el otro gran beneficiado”, ha reseñado Martínez.

No en vano, de las miles de personas que pueden navegar por internet a 20Mps, diez veces más rápido que hasta la llegada del Plan Wifi en muchas localidades del interior, la gran mayoría son considerados nómadas, es decir, visitantes. “El éxito de este sistema de conexión a internet en el ámbito turístico, más allá de ser un servicio ideado para facilitar el acceso a la red en las áreas alejadas de las zonas más pobladas de Castellón, lo convierte en una herramienta muy beneficiosa para los pueblos que disfrutan de ella”, ha aseverado el diputado de Modernización.

Además, junto a los carteles informativos diseñados para guiar el uso de los puntos Wifi-135 así como placas con la ubicación, también se ha activado el portal web www.wifi135.net en el que se puede consultar toda la información acerca de esta herramienta.

UN ROCÒDROM PERMANENT

E.Fonollosa

Vallibona fomenta l'escalada instal·lant un rocòdrom permanent al pavelló multiusos. El rocòdrom ha estat possible, segons "Vallibona bloc a bloc", després de molt de treball i gràcies a la col·laboració i suport de l'ajuntament de Vallibona, i a la inestimable ajuda de Blas Barrionuevo, Sergio Molés, Azahara Montes, Cristian Coo, Javi Aznar, Saray Portolés i de més gent que també han col·laborat d'alguna forma o altra, com Juan Puig, Sebastian Ibañez, Alejandro Murria... i a tots els que van col·laborar econòmicament en la rifa.

Serà un lloc on la gent del poble podrà conèixer i practicar l'escalada, i que a més a més ajudarà a fer un "Maqui'n Bloc" millor.

La V edició va venir plagada de novetats, amb la col·laboració de la comissió de festes de Vallibona 2017, a la qual els estan molt agraïts per la seua implicació. El V Maqui'n Bloc se celebrà el 4 de març de 2017, quan es va fer la inauguració oficial del rocòdrom.

Intercanvi de joves de tots els pobles d'els Ports a Vallibona

CENTENARI DE LA PASTORA

E.F.

La ciutat de Morella acollí diumenge 12 de febrer unes jornades per celebrar el centenari del naixement de Florencio Pla Meseguer, "la Pastora", guerriller maqui de Vallibona.

Les jornades es van fer a la Sala de Justícia de l'Ajuntament. Van començar amb la ponència de Josep Sánchez-Cervelló, catedràtic d'Història contemporània de la Universitat Rovira i Virgili, el qual parlà sobre la presència guerrillera al Maestrat i Els Ports terres i de l'AGLA.

Tot seguit, parlà Raül González Devís, professor d'Història contemporània i autor de l'última publicació sobre guerrillers en aquestes comarques "Tragèdies Silenciades". Es va centrar en parlar sobre aquest personatge. A continuació, hi hagué torn de debat i precs i preguntes als ponents. En acabar,

la neboda-néta de Florencio, Elena Solanas exposà la visió de la família del personatge i finalment, com a cloenda de les jornades, es va fer la projecció d'un documental sobre La Pastora, realitzat per Carles Cabrelles.

"Un país sense memòria no té futur" van repetir els quatre interlocutors de la conferència en la qual van intervenir Josep Sánchez Cervelló, autor de "Maquis, el puño que golpeó el franquismo", Raül González, i Elena Solanas va girar al voltant de la figura de 'La Pastora' i la seua importància durant la Guerra Civil a la zona dels Ports i Alt Maestrat. L'alcalde de Morella, Rhamsés Ripollés, va aprofitar per donar les "gràcies a tots els participants i en especial a Elena Solanas que

va donar un punt de vista diferent i va denunciar com s'ha canviat la història amb el pas del temps i la necessitat de fer justícia amb les persones com Florencio".

TERCERA FESTA DE 'LA PASTORA'

Javier Ortí

Intenso fin de semana en Vallibona, que vivió la tercera fiesta dedicada a Florencio Pla Meseguer, conocido como la Pastora. La asociación de amigos de esta figura clave de la posguerra preparó una jornada sobre el integrante del maquis más célebre de els Ports.

En primer lugar, hubo una excursión hasta la masía el Cabanil. A través de representaciones y exposiciones históricas, repasaron los pasajes relevantes de su biografía. Un asesinato en esta construcción, en 1949, marcó a Florencio hasta su muerte. Además, el grupo de representación de la Batalla del Ebro detalló los ropajes de los maquis, su manera de vivir o sus armas.

Uno de los momentos más esperados llegó con el descubrimiento de una placa de recuerdo, que desde el sábado da nombre a una de las calles de la localidad. Finalmente,

como colofón a esta jornada de recreación del pasado, se celebró una comida popular en el pabellón municipal. Con actos como estos, la entidad convocante pone en valor su figura.

Nel·lo Monfort apunta que «dignificar a Florencio y romper con las polémicas y el machismo creados alrededor de su persona supone nuestro objetivo fundamental».

POESIES

Josefina Ferrer Ribas

EL PASSADÍS DEL CEMENTERI

Sense anyor s'hi va morint la llum,
quina pena per les hores
que se'n van tan depresa.
Amb la persiana tencada tot es fosc.
Amb l'esglai de caure a terra,
els retrats miran cap l'horitzó.
El repos es etern amb aquest lloc
T'en recordaràs d'aquesta cambra fosca,
perque quan s'obre la porta, fa olor de mort,
sort dels lliris que perfumen,
« el passadis del cementeri »

HISTORIA D'UN VALLIBONENC

En el meu pensament tot es com temps enrera;
recordo el que em deias,
el que varem fer,
els nostres fills,
i el que ens va costar de pujar-los.
Varem marxar de la nostra terra
com si fugisim de la guerra,
per pujar a la família i tenir uns calarons.
I sumiavem que tornavem a la nostra terra,
i al poble que tan anyoravem amb la nostra família,
quedar-nos per sempre.
Pero la vida dona mil tombs,
ni després de mort vas tornar al poble,
ni ens hi podem quedar per sempre.
Pero les nostres ànimes sempre estaràn a Vallibona,
«el nostre poble natal».
« Per la Carmen d'Àngeles »

HOMENATGE A UN CAMPANAR

M'oblido per una estona del sol que m'abraça,
i em penetra pels ulls un aire serè.
On estic, la vida passa con una bufada,
per la llisa carena envermellida pel resplendor
del cèl a la tardor.
El campanar tallat de llosa dura amb les parpelles obertes,
sembla portar una eternitat.
Sense gemegar, fasi fred o tormenta,
hi hagi neu o glaç,
fasi calor o ploqui,
ell mira amb certa innocència el seu poble estimat.
I una mirada perduda per les cabres salvatges,
i un altre pel remat i així t'è content a tothom.
Si ell sol poguès tocar les campanes,
las tocaria, perque amb el seu coll de girafa,
veu els perills avans que ningú.
Recorda i oblida la boira espesa dels barrancs,
i quan treu el nas la lluna per sobre la carena,
els estèls ja estàn a dalt el cèl.
I el campanar tot i ser de nit seguèix mirant
aquesta joia sentint-se acompanyat.
Dins la foscor li entra son,
pero ell no dorm com las casetas del poble,
que no tenen llum a la nit,
mentres la lluna i els estèls vigilen,
tots junts, la pau de la nit.

LA RONDALLA D'EN « CARLOS »

« El romancillero »; que li dic jo,
un dia em va fer un «romancillo», mol petit
pero acertat per mi i diu així:
Ets una dona molt complerta,
per això t'has casat amb un del «mas de la caseta».
L'alegre i simpàtic «Carlos»,
t'è molt d'enginy per recordar l'història,
que se la sap de memòria.
Divertit amb dò de paraule per tota la gent,
que t'è al seu costat,
em sap grèu n'haberlo conegut avans.
Perque el seu cap es un llibre plè d'història,
i un rondaller amb bona memòria,
si ho aguès escrit en deixaria bona història.
Dedico aquest verset a «Carlos»
« El romancillero de Vallibona »

L'ABISME DEL MIRADOR

Un fantàstic horitzó es veu desde el mirador,
una inmensa natura i,
com una fotografia es veu el poble.
Mirant a tot arrèu desde l'abisme,
uns masos es veuen i d'altres no.
Hi ha unes fontanes esmortèides,
que regalimen pel rocam,
i es perden riu avall.
Tot el rematge del barranc tremola,
les àus i volen espèrverades fins a la gola del gorc,
que ronquen les seves aigües quan plou.
Sobre l'espadat guaita la cabra,
els vèls de bruma que hi ha a la carretera,
fins perdres pel barranc.
Vora el sonat abisme del coll,
impetuòs passa el riu amb sa sonora corrent,
que desde la carretera no es veu, per l'espesa arbreda.
Vistas belles desde aquest racó del mirador,
unas imatges del torrent reposen les aigües,
perque han perdut sa força, pero el riu se les emporta.
Pero el toc el dona el romaní silvestre,
que corona totes les muntanyes del voltàn,
amo i senyor del perfum de tot el poble.

RETRAT DE FAMILIA

Com el Pàre i la Mère,
no hi ha persona més estimada.
Et sorprendrà veure com pasen els anys,
I el pàre i la mère es fan grans.
Un dels dos sempre dura mes anys,
Com la Carme en aquest cas.
Oh dolça figura !! mai s'hauria de morir.
Així sempre fora viva.
Per mi sempre dins el meu cor estarà viva,
Encara que ella ja no estigui amb mi.
« Per la Carme d'en Jaume »

SANTS A LA TERRA I ÀNGELS AL CEL

Us heu fet superbes, ermites
de Santa Àgueda i Santo Domingo.
Entre las dues ompliu la vall,
de salms i melodias.
Una terra de Sants i Àngels en el cel.
Santa Àgueda la vall vigila,
i la seva mirada fins el poble arriba.
L'esglesia de l'ermita de Santo Domingo,
que n'è el patró de Vallibona,
l'oratori i els retaules restaurats,
i el cor nou amb perfecte estat.
I al vell mig del poble,
L'esglesia de Nostra Senyora de la Assumpció,
tota acullidora,
que acull al poble a resar.
Amb retaules de Sants, canelobres,
i llums de fa mil anys.
Un altar que presideix Nostra Senyora de l'Assumpció,
uns àngels als seus pèus que l'enlairen,
a un costat, Sant Viçens Ferrer,
i a l'altre Santo Domingo.
.../...
Del altar d'avans de la guerra,
no en queda ni rastre.
Les imatges dels sants caigueren de l'altar,
la llàntia s'apaga, i res torna a ser con abans.
Les llums mig esmurtauïdes,
perque un dia la música
de l'orga deixa de sentís.
I després de molts anys
amb la seva sonoritat torna,
la meravella de música que uns recorden
i altres no ho han sentit mai.
Un toc per lloar a Deu,
i un altre pel poble.
Amb sa sonora dolçe melodia,
se sent com fa mes de setanta anys.
S'encenen las llumetes,
i com estèls lluminen
l'ànima de l'esglesia,
i els Sants tornen a estar a l'altar,
i l'orga content torna a sonar.

